

Koulu ohjaamassa elämänpolkuja

Työpajatoimintaan osallistuvien nuorten aikuisten näkemyksiä koulukokemusten vaikuttavuudesta

Helsingin yliopisto
Kasvatustieteiden maisteriohjelma
Eryityspedagogiikan opintosuunta
Pro gradu -tutkielma 30op
Kasvatustieteet
Toukokuu 2021
Elisa Virva-Auvinen

Ohjaaja: Markku Jahnukainen

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Kasvatustieteellinen tiedekunta, Kasvatustieteiden maisteriohjelma		
Tekijä - Författare - Author Elisa Virva-Auvinen		
Työn nimi - Arbetets titel Koulu ohjaamassa elämänpolkuja. Työpajatoimintaan osallistuvien nuorten aikuisten näkemyksiä koulukokemusten vaikuttavuudesta.		
Title School as a Guide through Life. Views on the Effect of School Experiences of Young Adults attending Workshop Activities.		
Oppiaine - Läroämne - Subject Erityispedagogiikka		
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Pro gradu -tutkielma / Markku Jahnukainen	Aika - Datum - Month and year 05/2021	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 47 s.
Tiivistelmä - Referat - Abstract <p>Tämän tutkimuksen tarkoitus on tuoda esille työpajatoiminnassa mukana olevien nuorten aikuisten subjektiivisia näkemyksiä siitä, kuinka koulukokemukset ovat vaikuttaneet heidän elämänsä kulkuun. Tutkimus perustuu koulupudokkuuden ja syrjäytymisen prosessin aiemmin todettuun yhteyteen ja pyrkii selvittämään myös erityisopetuksen roolia tässä kokonaisuudessa. Tähän tutkimukseen valikoitui kohderyhmäksi työpajatoiminnassa mukana olevat nuoret aikuiset, sillä heidän elämässään on mitä todennäköisimmin esiintynyt syrjäytymisen prosessiin mukaan luettuja riskitekijöitä.</p> <p>Tutkimusaineisto koostui seitsemästä puolistrukturoidusta teemahaastattelusta, joita analysoitiin tutkimuksessa teema-analyysin keinoin. Haastattelut sisälsivät keskustelua koulumotivaatiosta, opettajista, koulupolusta ja alan valinnasta, päihteistä, kavereiden ja kodin merkityksestä sekä oppimisen haasteista. Haastateltavat olivat iältään 21-29 -vuotiaita ja he kaikki osallistuivat työpajatoimintaan pienehkössä eteläsuomalaisessa kaupungissa. Haastateltavat olivat päätyneet työpajalle joko jatkuneen työttömyyden tai keskeytyneen toisen asteen koulutuksen vuoksi.</p> <p>Tutkimuksesta kävi ilmi, että aineiston perusteella haastateltavien elämänpolkuun ovat vaikuttaneet niin kouluun kuin vapaa-aikaankin liittyvät tekijät. Merkityksellisiä tekijöitä olivat erityisesti oppimiseen liittyvät haasteet, tukiverkostot, päihteet, koettu kiusaaminen, opettajat, koulussa koettu ulkopuolisuus sekä kaverit. Kaiken kaikkiaan haastateltavat eivät kokeneet koulukokemusten olleen kaikista merkittävimpiä elämänpolkuja määritelleitä tekijöitä, mutta aineistosta löytyi silti viitteitä siitä, että koulussa olisi kuitenkin voitu vaikuttaa eri tavoin haastateltavien elämänpolkuihin, ainakin näitä hieman tasoitellen.</p>		
Avainsanat - Nyckelord syrjäytyminen, työpajatoiminta, koulupudokkuus, oppimisen haasteet, tukiverkostot		
Keywords social exclusion, workshop activities, school dropout, learning difficulties, social support		
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto – Helda / E-thesis (opinnäytteet)		
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information		

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Educational Sciences		
Tekijä - Författare - Author Elisa Virva-Auvinen		
Työn nimi - Arbetets titel Koulu ohjaamassa elämänpolkuja. Työpajatoimintaan osallistuvien nuorten aikuisten näkemyksiä koulukokemusten vaikuttavuudesta.		
Title School as a Guide through Life. Views on the Effect of School Experiences of Young Adults attending Workshop Activities.		
Oppiaine - Läroämne - Subject Erityispedagogiikka		
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Master's Thesis / Markku Jahnukainen	Aika - Datum - Month and year 05/2021	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 47p.
Tiivistelmä - Referat - Abstract <p>The purpose of this master's thesis is to find out views of young adults attending workshop activities. This research intends to find out how school experiences have affected their lives and their further education and employment. This research is based on the earlier known connection between school dropout and the process of social exclusion and aims to find out more on the possible role of special education in this process. The research group was chosen to include young adults who attend workshop activities because it is very likely that they have had risk factors for social exclusion present in their lives.</p> <p>The research material consisted of seven theme interviews that were analysed by using theme analysis. The interviews included conversation about school motivation, teachers, further education and choosing a profession, substance abuse, the significance of friends and family and learning difficulties. The informants were 21 to 29 years old and they all attended workshop activities in a quite small town in southern Finland. The informants had ended up in workshop activities due to unfinished second-degree education or long-term unemployment.</p> <p>The research showed that both school and free time related factors had had an influence on the informants' lives. Especially learning difficulties, social support, substance abuse, bullying experiences at school, teachers, the sense of not belonging to school and friends turned out to be significant factors. All together the informants didn't seem to think school experiences were the most important factors in life, but the research material still showed signs of school being able to influence the life paths of youngsters by at least giving some directions for the road.</p>		
Avainsanat - Nyckelord syrjäytyminen, työpajatoiminta, koulupudokkuus, oppimisen haasteet, tukiverkostot		
Keywords social exclusion, workshop activities, school dropout, learning difficulties, social support		
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsinki University Library – Helda / E-thesis (theses)		
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information		

Sisällys

1	JOHDANTO.....	1
2	TEOREETTINEN TAUSTA.....	4
2.1	Syrjäytymisen määritelmä ja taustatekijät	4
2.2	Koulutuksesta putoaminen syrjäytymisen edistäjänä	7
2.3	Työpajatoiminta	9
3	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	11
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	13
4.1	Aineiston keruu	13
4.2	Aineiston analyysi	15
4.2.1	Teema-analyysi	15
4.2.2	Aineiston koodaus	16
4.2.3	Koodeista teemoiksi	18
5	TUTKIMUSTULOKSET JA NIIDEN TULKINTAA	21
5.1	Kouluun liittyvät tekijät	21
5.1.1	Oppiminen.....	21
5.1.2	Koulumotivaatio.....	23
5.1.3	Alan valinta.....	25
5.1.4	Sosiaaliset tekijät.....	27
5.1.5	Opettajat.....	28
5.2	Vapaa-aikaan liittyvät tekijät.....	29
5.2.1	Päihteet.....	30
5.2.2	Tukiverkostot.....	31
6	LUOTETTAVUUS.....	33
7	POHDINTAA	37
7.1	Yhteenveto ja johtopäätökset.....	37
7.1.1	Mitä syy-seuraussuhteita nuoret löytävät nykyiselle elämäntilanteelleen?	37
7.1.2	Miten nuoret kokevat koulukokemustensa vaikuttaneen elämäänsä?	39
7.1.3	Miten nuoret kokevat, että koulussa vaikutettiin tai olisi voitu vaikuttaa heidän nykyiseen tilanteeseensa?	41
7.2	Lopuksi	43
	LÄHTEET	46

KUVIOT

Kuvio 1: Syrjäytymisen prosessimalli (Jahnukainen, 2001a)	6
Kuvio 2: Koodien jakautuminen yläkategorioihin sekä teemoihin	19

1 Johdanto

”Koulutuksen puute on köyhyysriski, mutta pelkkä oppivelvollisuuden pidentäminen ei auta niitä, joilla on vaikeuksia jo peruskoulussa”

HS 10.5.2019

”Ei töitä, opiskelupaikkaa tai kavereita – Logged in antaa äänen syrjään jätetyille nuorille miehille”

Yle 3.2.2020

”Olisiko kesäkoulusta apua etäkoulussa syrjäytyneiden ja koulupudokkaiden kiinniottamisessa? Pedersöressä Pohjanmaalla mietitään oppilaille kesäohjelmaa”

Yle 28.4.2021

Syrjäytyminen jaksaa puhuttaa. Aihe nousee esille vuodesta toiseen julkisessa keskustelussa, vaikka esiinnousun syyt toisinaan vaihtelevatkin. Viime vuosina on puhuttanut paljon oppivelvollisuuden pidentäminen ja se, onko kyseessä ratkaisu koulupudokkuuteen ja tätä kautta nuorten syrjäytymiseen, vai onko kyseessä vain erityisen suurella hintalapulla varustettu laastari. Ohjaaja Sami Kieksi puolestaan kertoi viime vuonna Ylelle halunneensa tuoda nuoret, syrjäytyneiksi luonnehditut miehet omalla äänellään esiin dokumenttisarjassaan. Kuluneen vuoden syrjäytymiskeskustelun kärki taas pohjautuu pitkälti koronavirukseen ja loppumattomalta tuntuvan etäelämän vaikutuksiin: nuoret eivät pääse harrastamaan, osa putoaa etäkoulun aikana täydellisesti kelkasta ja huono-osaisuus tuntuu vain syvenevän, kun kontaktit perheen ulkopuolisiin aikuisiin ovat minimissään.

Lienee siis kiistatonta todeta, että syrjäytyminen on edelleen ajankohtainen aihe ja koskettaa monia, vaikkakin näkökulma aiheeseen vaihtelee. Syrjäytymisestä puhuvat usein sen tuomien kustannusten kanssa painivat poliitikot tai toisaalta ammattilaiset, kuten opettajat tai nuorisotyöntekijät, joiden huoli nuorison tulevaisuudesta kasvaa jokaisen pudonneen nuoren myötä. Syrjäytyneet ovat kuitenkin ihmisryhmänä sellainen, jolle olisi mahdollista antaa myös oma puheenvuoronsa, kuten ohjaaja Sami Kieksikin dokumenttinsa voimin teki. Tieteen parissa törmää silloin tällöin siihen, että tutkijat päättäjien ohella puhuvat jonkin ihmisryhmän puolesta. Toki joillekin ihmisryhmille tämä on ainoa keino

tulla kuulluksi, sillä kaikki eivät voi omaa ääntään sellaisenaan tuoda kuuluville esimerkiksi kommunikaation haasteiden vuoksi. En kuitenkaan näe, että esimerkiksi koulutuksen ulkopuolelle jääneet nuoret olisivat jollain lailla kykenemättömiä kertomaan omaa tarinaansa omalla äänellään. Siksi haluanakin pro gradu -tutkielmani voimin kantaa korteni kekoon, jotta syrjäytymisestä sekä sen syistä saisivat keskustella myös ne, joita tilanne todellisuudessa koskettaa. Sananakin ”syrjäytynyt” leimaa voimakkaasti, ja stereotypiat ovat tässäkin tapauksessa varmasti varsin kaukana todellisuudesta. Jos puheenvuoro annetaan heille, jotka tietävät maailmasta tilastojen takana, voitaneen stereotyyppitakin murtaa ja tuoda yhteiskunnalle arvokasta tietoa siitä, mistä sitä oikeastaan sitten puhutaankaan.

Syrjäytymisen tilastoihin tuijottaminen ei myöskään lopulta edes kerro kovinkaan yhteinäistä tarinaa. Tilastoissa annetut luvut syrjäytyneiden nuorten määrästä vaihtelevat pitkälti sen mukaan, mitä kriteeriä on kulloinkin käytetty syrjäytymisen määritelmänä. Asia ei siis ole yksinkertainen. Esimerkiksi koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevia 20-24 -vuotiaita nuoria eli NEET-nuoria tilastoidaan, mutta nämä tilastot pitävät sisällään myös niitä, jotka ovat elämänsä luonnollisen vaiheen vuoksi työttöminä ja koulutuksen ulkopuolella. Tällaisia nuoria saattavat olla esimerkiksi ne, jotka hakevat toisen asteen koulutuksen jälkeen korkeakouluun. Nämä nuoret eivät vielä välttämättä asu omillaan, jolloin taloudellista pakotetta työntekoon ei ole, ja oma aika on mahdollista omistaa korkeakoulun pääsykokeisiin valmistautumiseen. Myöskään pelkkä työttömyyslukuihin katsominen ei kerro kaikkea, sillä esimerkiksi kesätyötä hakeva opiskelija saattaa olla mukana työttömyystilastoissa (Larja & Pyykkönen, 2015). On myös huomioitava, että pelkkä työttömyys ei vielä tee ihmisestä syrjäytynyttä. Kuka siis todella on syrjäytynyt?

Kirjoitin kaksi vuotta sitten kandidaatin tutkielmani nuorten syrjäytymisestä koulun näkökulmasta (ks. Virva-Auvinen, 2019). Tavoitteenani oli löytää systemaattisen kirjallisuuskatsauksen keinoin ratkaisuja siihen, mitä koulussa voidaan tehdä, jotta syrjäytymisen prosessissa olevilla nuorilla olisi paremmat tulevaisuuden näkymät. Tutkielmani tutkimustulosten tarjoamat keskeisimmät ratkaisut olivat seuraavat: ehkäisy opetuksen kautta, ehkäisy opettajien tukemisen kautta sekä ehkäisy oppilaan kokonaisvaltainen elämäntilanne huomioiden. Nämä pitävät sisällään kodin vaikutuksen huomioimisen, opettajien uupumiskiirteen pysäyttämisen sekä yksilöllisten tavoitteiden merkityksen. Tuloksista kävi myös ilmi, että koulu voi olla oppilaalle paikka, jossa kuulua johonkin itselle merkitykselliseen ryhmään. Koulun suurin merkitys ei siis välttämättä ole nuoren näkökulmasta lähimaillakaan yleissivistyksen saavuttamista, jota aikuiset ehkä useimmiten pitävät koulun tärkeimpänä tehtävänä.

Keskityn kandidaatin tutkielmani pohjalta tässä kvalitatiivisessa teemahaastattelututkimuksessa nimenomaan oppilaan kokonaisvaltaisen elämäntilanteen huomioimiseen ja siihen, onko siinä oppilaan näkökulmasta onnistuttu. Mittarina tässä toimii haastateltavien omat näkemykset siitä, ovatko he saaneet kaipaamaansa tukea ja onko tällä ollut merkitystä elämänpolun muotoutumisen kannalta. En siis etsi asiaan yleispäteviä tieteellisiä viitekehyksiä, vaan haluan kuulla nuorten aikuisten omia näkemyksiä asiasta. Kuten haasteltavilleni ennen haastattelujen alkua totesin, haluan kuulla tarinoita siitä, miten tähän päivään on tultu. Kohderyhmäkseni valikoitui työpajatoiminnassa mukana olevat nuoret aikuiset siksi, että työpajatoiminnassa mukana oleminen ehkä on eräänlainen viesti siitä, että syrjäytymisen prosessi on tai on ollut käynnissä. Olen jatkanut tässä tutkimuksessa siitä, mihin kandidaatin tutkielmani jäi ja olen hyödyntänyt kandidaatin tutkielmani teoriaosuutta sitä kuitenkin karsien, muokaten ja tarkentaen.

2 Teoreettinen tausta

Seuraavassa syvennyn tutkimukseni teoreettiseen taustaan, jonka avulla pyrin avaamaan syrjäytymisen tematiikkaa sekä työpajatoiminnan periaatteita, merkityksiä sekä tilastoja. Luon myös katsauksen siihen, kuinka koulumaailman on tutkittu olevan yhteydessä syrjäytymiseen ja tuon esille erityisopetuksen näkökulmia asiaan. Teorian yhteydessä käytän termiä ”syrjäytyminen”, joka jossain määrin kuvaa tutkimukseni kohderyhmän eli työpajatoiminnassa mukana olevien nuorten aikuisten elämäntilannetta. Olen kuitenkin häivyttänyt tämän termin tutkimuksestani esimerkiksi tutkimuskysymyksistä sekä teemahaastattelurungosta, sillä nykyisellään termi nähdäkseni sisältää negatiivisen latauksen, jonka korostaminen ei ole ollut päämääräni tutkimusta tehdessäni. Tämän vuoksi viittaankin teoriaosuuden ulkopuolella kohderyhmääni ”työpajatoiminnassa mukana olevina nuorina aikuisina” syrjäytyneiden sijaan.

2.1 Syrjäytymisen määritelmä ja taustatekijät

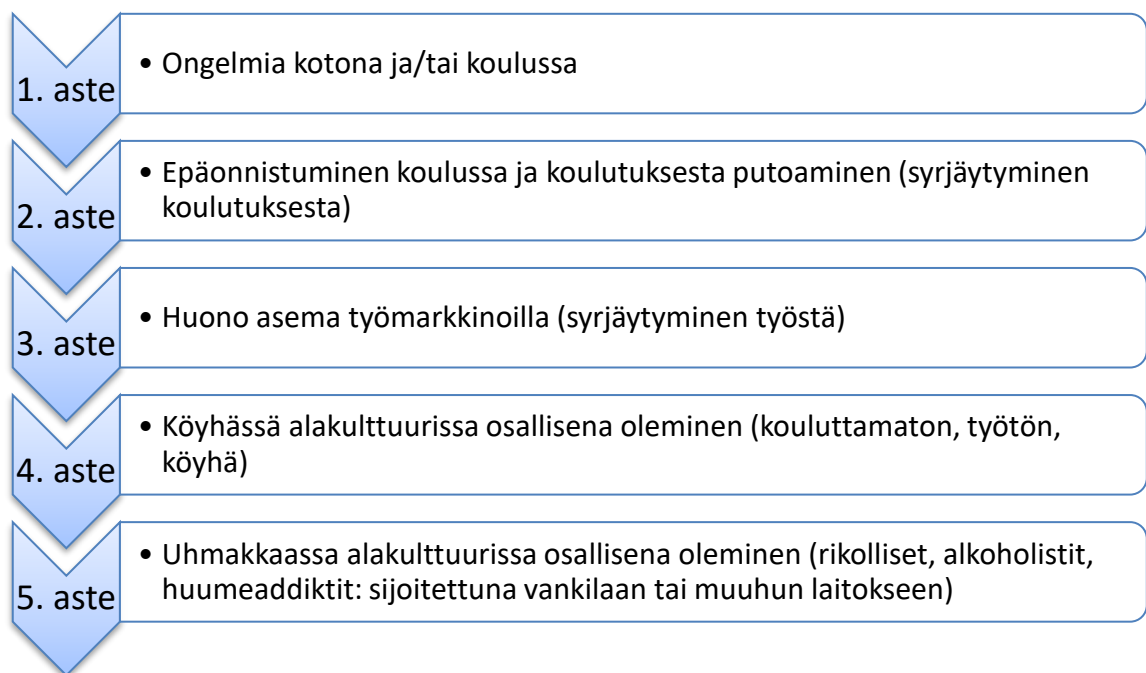
Syrjäytymisen määrittelemineen on haastavaa, sillä käyttöön ei ole vakiintunut yhtä, yleisesti käytettyä tarkkaa määritelmää tai teoreettista viitekehystä (Linnakangas & Suikkanen, 2004, s. 27). Aihetta on kuitenkin tutkittu melko laajalti, vaikka yhtenäistä määritelmää ei syystä tai toisesta ole syntynyt. Kajantie ym. (2013) määrittelevät syrjäytymisen yhteiskunnan toimintaan osallistumattomuudeksi. Kallio ym. (2013) puolestaan kuvaavat syrjäytymistä alullaan olevaksi ei-toivotuksi kehitykseksi. Taskinen (2001) toteaa syrjäytyneen henkilön olevan köyhä, estynyt ja kyvytön käyttämään hyväkseen laillisia etuuksiaan, kun taas Jyrkämä (1986) sekä Järvinen ja Jahnukainen (2001) ovat päätyneet kuvaamaan syrjäytymistä prosessina, joka etenee asteittain. Syrjäytymisen taustalta on kuitenkin kyetty erittelemään monia piirteitä, jotka vaikuttavat voimakkaasti syrjäytymisen riskiin ja joista yksi tai useampi on kutakuinkin aina läsnä syrjäytyneen henkilön elämässä. Näitä tekijöitä ovat muun muassa matala koulutustaso, kasautuva huono-osaisuus sekä sen periytyminen, työttömyys, koulupudokkuus, oman kykeneväisyyden tunteen ja itsesäätelyn puutteet, oppimisvaikeudet sekä haastavat vuorovaikutus- tai perhesuhteet. Näitä riskitekijöitä avaam seuraavaksi tarkemmin.

Syrjäytymisen määrittely on pitkälti riippuvaista ympäristössä vallitsevasta kontekstista ja siitä, mikä tässä kontekstissa koetaan normaaliksi. Syrjäytyminen pitääkin sisällään yhteisöllisen aspektin, sillä syrjäytymisen keskiössä vaikuttaa ilmiön subjektiivisuus (Taskinen, 2001). Henkilö saattaa muiden silmiin olla syrjäytynyt yhteiskunnasta, vaikka samaan aikaan tämä itse kokisikin olevansa yhteisönsä jäsen. Kallio ym. (2013) huomauttavat syrjäytymisen subjektiivisuutta lisäävän myös sen, että perinteisesti yhteiskunnan ulkopuolelle asettuviksi ajatellut henkilöt saattavat kuitenkin kuulua johonkin marginaaliryhmään. Tällaisen ryhmän sisällä voi toimia varsin laajakin sosiaalinen verkosto, johon ryhmän jäsenet kokevat vahvaa kuulumista (Kallio ym., 2013).

Sosiaalinen verkosto saattaakin olla syrjäytymiseltä suojaava tekijä myös koulupudokkuuden yhteydessä, sillä jos koulunsa keskeyttänyt nuori löytää mielekästä korvaavaa toimintaa koulupäivien tilalle esimerkiksi harrastusten kautta, saattaa hän säilyä syrjäytymisriskin ulottumattomissa (Kivelä & Ahola, 2007, s. 25-26). Kivelä ja Ahola (2007, s. 26) toteavat kuitenkin passiivisuuden kasaantuvan valitettavan usein, eli koulupudokas tuskin myöskään harrastaa mitään. Kuuluvuuden tunteen ja opettajalta saadun tuen myötä oppiminenkin edistyy (Poikkeus ym., 2013), joten syrjäytymisen ehkäisemiseksi on tärkeää, että lasten ja nuorten yhteisöllinen toimijuus tunnistetaan niin, että heidän aktiiviset roolinsa havaitaan, heitä kuunnellaan ja tulkitaan sekä osallistetaan luokkayhteisöön (Kallio ym., 2013).

Syrjäytyminen pitää sisällään myös taloudellisia tekijöitä. Henkilön taloudellinen tilanne saattaa lisätä syrjäytymisen riskiä, oli kyseessä sitten liian vähäiset tai liian runsaat taloudelliset resurssit (Taskinen, 2001). Kajantie ym. (2013) lisäävät tähän, että koulutuksen lisäksi syrjäytynyt henkilö saattaa olla myös työelämän ulkopuolella, jolloin taloudellinen tilanne heikkenee entisestään. Kyseessä on siis itseään toistava kehä: syrjäytymistä aiheuttaa heikko taloudellinen tilanne, joka pahenee entisestään syrjäytymisen myötä. Heikkoa taloudellista tilannetta edistää myös syrjäytymisen yhteydessä esiintyvä alhainen koulutustaso. Syrjäytyminen voi periytyä äidiltä lapselle myös raskauden aikaisen stressin myötä, sillä syrjäytynyt äiti luultavasti kokee elämässään enemmän stressiä aiheuttavia tekijöitä sekä tekee luultavasti huonompia valintoja. Tämän vuoksi syrjäytymisen ehkäisyssä olisi tärkeää kiinnittää huomiota äitien tukemiseen sekä lasten terveydenhuoltoon. (Kajantie ym., 2013.) Kodin riskitekijät ovatkin yhteydessä myöhemmin tapahtuvaan syrjäytymiseen, sillä syrjäytymisen prosessi lähtee usein liikkeelle jo lapsuudesta, ja ongelmat kotona johtavat helposti koulun keskeytymiseen (Jahnukainen & Järvinen, 2005).

Suomalaisessa tutkimuksessa on käytetty jonkin verran syrjäytymisen prosessimallia (Kuvio 1) kuvantamaan syrjäytymisen kumulatiivista luonnetta. Jyrkämä (1986) toteaa artikkelissaan, että syrjäytymistä ei voida määritellä vain yhden tekijän perusteella, minkä vuoksi hän teki päätelmän siitä, että syrjäytyminen on prosessi. Järvinen ja Jahnukainen (2001) toteavatkin syrjäytymisen prosessimallin olevan empiirisenä yleistykseenä toimivan mallin sijaan viitekehys, joka voi ilmentää eräänlaista reittiä syrjäytymiseen sekä auttaa havaitsemaan niitä tekijöitä, jotka voivat suojata syrjäytymiseltä. Jyrkämän (1986) mukaan nuorten syrjäytymisen mahdollisuuksia ovat lisänneet nuoruusajan pidentyminen, koulutuksen erillistyminen, nuorten erillistyminen erityisesti ikäryhmäksi sekä sosiaalisen tuen ja kontrollin eriytyminen. Järvinen ja Jahnukainen (2001) huomauttavat myös, että syrjäytymisen prosessimallin mukainen elämänkulku on todennäköisimmillään silloin, kun syrjäytymiseltä suojaavia tekijöitä on nuoren elämässä vain vähän tai ei ollenkaan. Huomioitavaa on kuitenkin se, että syrjäytyminen saattaa saada alkunsa muillakin tavoin ja syrjäytymisen polulle voi päätyä huolimatta siitä, että esimerkiksi prosessimallin ensimmäisellä ja toisella asteella esitellyt tekijät ovat aina olleet kunnossa (Järvinen & Jahnukainen, 2001).

Kuvio 1: Syrjäytymisen prosessimalli (Jahnukainen, 2001a)

Syrjäytymiseltä erityisen voimakkaasti suojaavaksi tekijäksi on ilmennyt läheiset ihmiset. Esimerkiksi puoliso voi olla niin vahva syrjäytymisen prosessin jatkumiselta suojaava tekijä, että se voi parhaimmillaan kumota riskitekijöiden vaikutuksia. Läheisten ihmisten

merkitys vaikuttaa myös olevan huomattavasti suurempi kuin yhteiskunnan interventioiden, esimerkiksi lapsuudessa tapahtuneen sijoituksen, vaikutukset. Kuitenkin esimerkiksi kaveripiiri saattaa joskus johtaa jopa syvemmälle syrjäytymisen prosessiin, jos kaveripiirissä yleisesti hyväksytty, ehkä jopa uhmakaskin käyttäytymismalli tukee riskiteki-
jöitä. (Jahnukainen & Järvinen, 2005.) Tunne-elämän ja käytöksen ongelmat lisäävät myös koulupudokkuuden riskiä (Reschly & Christenson, 2006).

2.2 Koulutuksesta putoaminen syrjäytymisen edistäjänä

Kouluun liittyvät vaikeudet vaikuttavat esiintyvän kaikista useimmin etenkin nuoriin kohdistuneiden tutkimusten yhteydessä syrjäytymisen taustatekijöinä. Lehtonen ja Lehkonen (2008) toteavat, että kouluun sitoutumattomilla oppilailla on usein paljon kielteisiä koulukokemuksia sekä torjuva asenne oppimista kohtaan. Koulutuksessa pysyminen edellyttää, että oppilas kykenee muodostamaan tulevaisuuskuvia, joissa koulutus koetaan merkityksellisenä (Lehtonen, 2008). Kouluun sitouttaminen kulkee usein käsikkäin yhteiskuntaan sitouttamisen kanssa (Vertanen, 2008), joten voitaneen sanoa koulupudokkuuden olevan varsin voimakkaassa yhteydessä syrjäytymiseen. Oppimisympäristöön liittyvät ongelmat eivät kuitenkaan ole kaikki yksilökeskeisiä, vaan koulu on yhteisö, johon kuulumisen tunne ja kiinnittyminen voivat ehkäistä syrjäytymistä (Poikkeus ym., 2013). Huono koulumenestys ja koulun keskeyttäminen (Taskinen, 2001), oppimisympäristön ongelmat (Poikkeus ym., 2013) sekä vähäinen kiinnostus omaan tulevaisuuteen (Linnakangas & Suikkanen, 2004) ovat omiaan lisäämään syrjäytymisen riskiä.

Koulutuksen ulkopuolelle jäämisen riski on suurin peruskoulusta toiselle asteelle siirryttäessä, ja tätä nivelvaihetta on myös tutkittu paljon. Koulupudokkuutta edistävänä tekijänä nousee erityisesti esille toistuvat epäonnistuneet haut kouluihin (Haapakorva, Ristikari & Kiilakoski, 2018). Jo yksikin epäonnistunut hakukerta voi vaikuttaa oleellisesti nuoren uskoon onnistua haussa seuraavallakaan kertaa ja näin motivaatio hakea kouluihin laskee entisestään (Kivelä & Ahola, 2007). Haapakorvan ym. (2018) mukaan myös koulutuksen keskeytymisestä johtuvat uudelleenalinnat saattavat lisätä nuoren riskiä jäädä ilman tutkintoa, mutta on kuitenkin muistettava, että toisinaan epämotivoivan alan keskeyttäminen saattaa olla myös uuden alku, eikä suinkaan syrjäytymisen kierteen ensiaskel. Nuoria tulee Lehtosen ja Lehkosen (2008) mukaan kannustaa ja rohkaista unelmoimaan sekä olemaan sinnikkäitä, jotta heidän uskonsa omaan elämäänsä vaikuttamisestaan säilyisi ja näin jatkokouluttautuminenkin turvautuisi. Yritteliäs asenne vähentää

koulupudokkuuden riskiä ja yritteliäs toiminta puolestaan vaatii luovuutta (Lehtonen & Lehtonen, 2008). Luovuuden esiintymistä onkin Lehtosen ja Lehkosen (2008) mukaan tuettava kouluissa luomalla luottamuksen, kuulumisen, arvostuksen ja toivon ilmapiiriä. Haapakorva ja kollegat (2018) toteavat, että opintoneuvonnan ja oppilaanohjauksen varmistaminen sekä vahvistaminen nuoren omat resurssit huomioiden on tärkeä osa opintojen keskeyttämisen ehkäisyä.

Motivaation puute on omiaan altistamaan nuoren koulutuksesta putoamisen ja syrjäytymisen riskille (Poikkeus ym., 2013), ja juuri tämän vuoksi esimerkiksi oppimisvaikeudet voivat tuoda nuoren koulu-uraan suuria haasteita. Kun oppilaan usko omaan kykyihinsä laskee ja koulu lakkaa kiinnostamasta, myös koulun keskeyttämisen riski kasvaa (Viho-lainen ym., 2013). Oppimisen ongelmat siis lisäävät koulupudokkuuden riskiä (Reschly & Christenson, 2006). Myös oppilaan ja opettajan välisellä suhteella on merkitystä. Jahnukaisen (2001b) tutkimuksesta käy ilmi, että erityisluokassa opiskelleet ovat usein yleisopetuksessa päätyneet hankaluuksiin opettajien kanssa, ja tähän on tullut positiivisia muutoksia erityisluokanopettajan opetukseen siirtymisen myötä. Myös Reschly ja Christenson (2006) toteavat, että läheinen suhde edes yhden koulun aikuisen kanssa vaikuttaa merkittävästi oppilaan kouluun sitoutuneisuuteen ja näin koulussa pysymiseen. Vertanen (2008) kertoo, että kouluun motivoitumattomia oppilaita on pyritty motivoimaan ja innostamaan oppimiseen myös moniammatillisen yhteistyön voimin, jolloin mukana on ollut niin toisen asteen koulutuslaitoksia, ammattikorkeakoulun koulutusohjelmia sekä eri alojen yrityksiä. Tällä on pyritty lisäämään koulun ja ympäröivän yhteiskunnan yhteistyötä sekä oppilaiden saaman tuen monipuolisuutta (Vertanen, 2008). Esimerkiksi sosionomi voi toimia koululla oppilaan tukena sekä saattajana kohti ammattiopintoja ja tulevaa omaa elämää (Harakkamäki, 2008).

Erityisopetusta tarvinneiden oppilaiden riski jäädä ilman tutkintoa on Laakson (2013) mukaan muita oppilaita suurempi. Laakson (2013) tutkimuksessa kävi ilmi, että erityisopetusta saaneista nuorista noin 15 prosentilta puuttuu peruskoulun jälkeinen koulutus siinä, missä koko oppilaskannan prosenttiluku on 12. Työttömyyden suhteen erot ovat selkeämmät: tutkimuksessa 22 prosenttia lukiopetusta saaneista oppilaista on ollut työttömänä alle 30-vuotiaina, kun taas koko oppilaskannasta vastaava luku on 9,6 prosenttia. Pitempi ja intensiivisempi erityisopetus peruskoulussa johti tutkimuksen mukaan todennäköisemmin opiskeluiden peruskoulutasolle jäämiseen. Tätä mitä luultavimmin selittää oppimisvaikeudet sekä niiden vaikutus koulumotivaatioon. Laajat oppimisvaikeudet ennustivat siis työttömyyttä melko varhaisessa vaiheessa työuraa. Kyse ei kuitenkaan ole

siitä, että erityisopetus johtaisi huonoihin tuloksiin, vaan siitä, että erityisopetusta tarvitsevat oppilaat ovat suuremmassa riskissä pudota joko koulutuksesta, työelämästä tai molemmista. On huomioitava, että ilman erityisopetusta näiden oppilaiden ennuste saattaisi kuitenkin olla vieläkin heikompi. (Laakso, 2013.) Jahnukaisen (2001b) mukaan erityisluokkamuotoiseen opetukseen siirtymisen myötä saattaa löytyä hyödynnettävissä olevia oppimismahdollisuuksia, joita yleisopetuksessa ei ole pystytty käyttämään. Erityisluokassa oppilaiden tavoitteet voidaan räätälöidä yksilöllisesti jokaiselle sopiviksi ja pienempi oppilasmäärä salli keskusteleavamman ilmapiirin luokassa, minkä myötä myös koulumotivaatio saattaa kasvaa (Jahnukainen, 2001b).

2.3 Työpajatoiminta

Nuorten työpajatoiminnalla tarkoitetaan toimintaa, jonka tavoitteena on osana nuorisotakuuta taata jokaiselle peruskoulun käyneelle nuorelle koulutuspaikka oppilaitoksessa, oppisopimuksessa, työpajassa, kuntoutuksessa tai muulla tavoin (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2/2021). Työpajatoiminta on suunnattu nuorille, jotka ovat syrjäytymisvaarassa puuttuvan toisen asteen tutkinnon tai työttömyyden vuoksi (Valtiontalouden tarkastusvirasto, 2020). Työpajatoiminnan lähtökohdat ovat nuorella itsessään (Kuure, 2010), ja ne tarjoavat alle 29-vuotiaille tukea sekä ohjausta koulutuksen, työelämän ja elämänhallinnan kysymysten kanssa (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2/2021). Työpajatoiminnan tilaa Suomessa seuraa Aluehallintovirasto, joka edistää sekä laajentaa toimintaa ja järjestää ohjausta sekä koulutuksia (Aluehallintovirasto, 2/2021). Aluehallintovirasto myös jakaa työpajatoiminnan kehittämis- ja avustustoiminnasta vastaavan Opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämiä avustuksia, ja yli 90 prosenttia Manner-Suomen kunnista tarjoaa työpajatoimintaa joko kuntien, säätiöiden tai yhdistysten toteuttamana (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2/2021).

Työpajan on tarkoitus olla oppimisympäristö, jossa opitaan työvaltaisesti sekä yhteisöllisesti valmennuksen tukemina (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2/2021). Kuure (2010) kuvailee työpajojen toimintaa jokaisen nuoren yksilöllisistä lähtökohdista nousevana luottamuksellisena sekä vahvuuksiin perustuvana non-formaalin oppimisen, formaalin oppimisen sekä työmarkkinoiden limittyvillä kentillä tapahtuvana toimintana. Työpajatoiminta tarjoaakin yksilöllisesti räätälöityjä polkuja koulutuksen loppuun suorittamiseen sekä mahdollisuuden saada varhaista tukea ohjatun ja tuetun työnteon muodossa (Aluehallintovirasto, 2/2021).

Suomessa oli vuonna 2019 yhteensä yli 14 000 15-28-vuotiasta nuorta, jotka olivat osallisina työpajatoiminnassa. Alueellista vaihtelua on jonkin verran, mutta yleisesti alueen nuorista noin 1-3 prosenttia osallistuvat työpajatoimintaan. Näistä nuorista 43,2 prosenttia oli käynyt peruskoulun ja 29,5 prosenttia toisen asteen ammatillisen koulutuksen. Yhteensä vain noin 7 prosenttia työpajatoiminnassa mukana olevista nuorista oli suorittanut ylioppilastutkinnon tai lukion oppimäärän. Noin neljännes nuorista oli mukana työpajatoiminnassa yli kuuden kuukauden ajan ja toinen neljännes oli mukana kolmesta kuuteen kuukauteen. (Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto, 2/2021.)

Nuoret päätyvät tilastojen mukaan työpajoille yleisimmin TE-toimiston, etsivän nuorisotyön, sosiaali- ja terveystoimen tai oman aloitteensa kautta. Jonkin verran nuoria ohjataan työpajatoimintaan myös oppilaitosten tai muiden viranomaisten toimesta. Työpajatoimintaan osallistuvista nuorista 33 prosenttia sijoittuu työpajajakson jälkeen koulutukseen ja noin 15 prosenttia työelämään. Yhteensä noin 40 prosenttia päätyy muuhun ohjattuun toimenpiteeseen, kuten päihdekuntoutukseen, tai työttömäksi. Pieni osuus nuorista jatkaa työpajan jälkeen esimerkiksi perhevapaalle tai lähtee armeijaan. Työpajojen tavoite siis tämän perusteella täyttyy noin joka toisen työpajatoimintaan osallistuvan nuoren kohdalla. (Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto, 2/2021.) Työllistymiseen työpajatoiminnalla ei ole todettu olevan suuria vaikutuksia, mutta vaikutukset opiskeluun ovat myönteisiä (Valtiontalouden tarkastusvirasto, 2020).

3 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tavoitteena on löytää työpajatoiminnassa mukana olevien nuorten aikuisten elämäntarinoista käännekohtia. Yhteiskunnassa puhutaan paljon syrjäytymisestä ja syrjäytyneistä nuorista, minkä myötä syrjäytymisestä on tullut termi jokaiselle, joka ei ole suoriutunut elämässään yleisten normien tai odotusten mukaisesti työllistymisen tai opintojen saralla. Tämä kattotermi kuitenkin kätkee sisäänsä tilastodatan lisäksi valtavia määriä erilaisia tarinoita, ja tutkimukseni pyrkimykseksi onkin muodostunut tuoda näitä tarinoita esille nuorten aikuisten itsensä kertomana. Ottaen huomioon tämän tarinoiden kuulluksi tuomisen tavoitteen, tutkimuksen toteutus kvalitatiivisena tutkimuksena on ollut alun alkaenkin selvää.

Tutkimuskysymyksiksi muotoutuivat seuraavat:

1. Mitä syy-seuraussuhteita nuoret aikuiset löytävät nykyiselle elämäntilanteelleen?
2. Miten nuoret aikuiset kokevat koulukokemustensa vaikuttaneen elämäänsä?
3. Miten nuoret aikuiset kokevat, että koulussa vaikutettiin tai olisi voitu vaikuttaa heidän nykyiseen elämäntilanteeseensa?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tavoitteena on löytää vastauksia yleisellä tasolla siitä, kuinka haastateltava on päätenyt nykyiseen pisteeseen elämässään. Vaikka tutkimuksen painotus on koulumaailmaan sijoittuneissa tapahtumissa, on huomioitava myös se vaihtoehto, ettei koulun näkökulmasta mielenkiintoisia seikkoja välttämättä nouse lainkaan esille jokaisesta haastattelusta. Siitä huolimatta, että koululla on suuri rooli ainakin ajallisesti ihmisen ensimmäisissä parissa kymmenessä elinvuodessa, on jokaisen polku kuitenkin riippuvainen monenlaisista tapahtumista ja käännteistä elämässä. Kaikki on saattanut mennä koulussa toivotunlaisesti, mutta elämän muut tapahtumat ovat silti voineet tuoda erilaisia haasteita kouluttautumiseen tai työllistymiseen.

Toisen tutkimuskysymyksen on tarkoitus löytää haastatteluaineistosta mahdollisia koulukokemuksia, jotka ovat haastateltavien näkemysten mukaan vaikuttaneet heidän elämänsä kulkuun jollain lailla. Koulu toimii tapahtumapaikkana monelle käänteelle nuoren ihmisen elämässä, jolloin merkittäviä, niin positiivisia kuin negatiivisiakin, kokemuksia koulukontekstissa on meistä jokaisella. Koululle voi siis muodostua monenlaisia sellaisiakin merkityksiä, joilla ei välttämättä ole mitään tekemistä itse opiskelun kanssa.

Kolmannen tutkimuskysymyksen päämääränä on löytää konkreettisia asioita, joihin nuorten kanssa kouluissa työskentelevät aikuiset ovat vaikuttaneet, jättäneet vaikuttamatta tai olisivat mahdollisesti voineet vaikuttaa. Tavoitteenani on löytää tämän kysymyksen myötä haastateltavien subjektiivisia kokemuksia siitä, onko koulujärjestelmä millään tasolla kykenevä ennaltaehkäisemään syrjäytymiseen johtavien tekijöiden muodostumista.

Näihin kysymyksiin olen hakenut vastauksia teemahaastattelemalla 21-29 -vuotiaita nuoria aikuisia, jotka ovat mukana työpajatoiminnassa pienehkössä eteläsuomalaisessa kaupungissa. Teemahaastatteluita olen analysoinut teema-analyysin menetelmin löytääkseni aineistosta vallitsevia teemoja, joiden avulla vastata tutkimuskysymyksiini.

4 Tutkimuksen toteutus

Tutkimuskysymysteni kokemuksellisuuteen perustuvan näkökulman vuoksi tämän tutkimuksen tutkimusstrategiaksi valikoitui jo aikaisessa vaiheessa kvalitatiivinen tutkimus. Määrällisen tutkimuksen keinoin olisi ollut nähdäkseni haastavaa tuoda kuuluville nuorten ääntä ja oppia aiheesta jotain uutta juuri koulun näkökulmasta. Tutkimuskysymykset ohjasivat myös aineiston keruuseen sekä analysointiin liittyviä valintojani voimakkaasti ja monet tutkimuksen toteutukseen liittyvät valinnat olivat selvillä jo paljon ennen aineiston keruuta.

4.1 Aineiston keruu

Tutkimukseni toteutusmuodoksi valitsin puolistrukturoidun teemahaastattelun. Saadakseni nuorten omia näkemyksiä, kokemuksia sekä tulkintoja tilanteista kuuluviin, täytyi sanan olla haastattelutilanteessa melko vapaa. Minulla ei myöskään ollut kattavaa ennakkokäsitystä siitä, mitä haastateltavat kertoisivat, jolloin haastattelu on toimiva aineiston keruun menetelmä. Laadin teemahaastattelulle rungon, jotta käsiteltävät teemat olisivat yhteneviä haastatteluiden välillä. (Hirsjärvi & Hurme, 2008.) Koin, että haastattelurungon laatimisen myötä haastattelut olisivat keskenään vertailukelpoisempia kuin täysin strukturoimattomassa haastattelussa. Tämä vertailukelpoisuus tuo nähdäkseni mahdollisuuden löytää kiinnostavia erilaisia polkuja, sillä samat johdattelevat kysymykset tuottivat toisaalta hyvinkin erilaisia vastauksia, kun taas toisaalta varsin yhteneviä vastauksia. Tein haastatteluita muutamana aamupäivänä työpajan tiloissa, yhdestä kahteen haastattelua yhdellä kertaa. Haastattelut sovittiin toteutettaviksi haastateltavien työajan puitteissa työpajan johtajan hyväksynnällä.

Aloitin jokaisen haastattelun esittelemällä itseni, kertomalla lyhyesti tutkimuksestani sekä varmistamalla, että haastattelun äänittämiselle on haastateltavan myöntymys. Kerroin myös, että äänitteitä ei käytetä sellaisinaan, vaan litteroin haastattelut ja poistan samalla haastateltavan tunnistamiseen mahdollisesti johtavia asioita, kuten ihmisten tai paikkojen nimiä. Haastattelun alkuun kysyin jokaiselta haastateltavalta heidän ikänsä ja kauanako he ovat olleet kyseisellä työpajalla. Selvitin tässä kohtaa jo myös sen, onko haastateltavalla peruskoulun päättötodistus ja toisen asteen koulutus. Tiedustelin myös sitä, kuinka haastateltavat ovat päätyneet työpajatoimintaan ja viihtyvätkö he työpajalla. Pyyksin myös jokaista haastateltavaa kuvailemaan nykyistä elämäntilannettaan ja kertomaan vähän arjestaan. Näiden kysymysten tarkoitus oli pitkälti vain ”lämmittelä” haastateltavaa

sen sijaan, että haastattelu siirtyisi suoraan sellaisten asioiden käsittelyyn, jotka saattavat olla haastateltavalle arkoja paikkoja tai raskaita muistoja.

Alkukysymysten jälkeen siirryin kysymään haastateltavan koulupolkuun ja koulukokemuksiin liittyviä asioita. Kysyin jokaiselta haastateltavalta, millaisena he kokivat peruskoulun ja riippuen vastauksista johdattelin keskustelua hiljalleen esimerkiksi kavereihin, opettajiin, yleiseen koulussa viihtymiseen, koulumotivaatioon sekä peruskoulun merkitykseen niin peruskouluaikana kuin nykyäänkin. Kysyin myös erikseen toisen asteen koulutuksesta ja alavalinnan onnistumisesta sekä pyysin haastateltavia pohtimaan mahdollisia syitä koulutuksen keskeytymiselle tai työllistymisen haasteille, riippuen kunkin haastateltavan tilanteesta. Tarkoituksenani oli muodostaa itselleni yleinen käsitys siitä, mitä käännekohtia haastateltava pystyy nimeämään elämässään ja selvittää myös, onko jollain näistä käännekohdista jotain tekemistä koulumaailman kanssa, suoraan tai välillisesti.

Haastattelun loppupuolella kysyin kultakin haastateltavalta, mitä työpajalla oleminen merkitsee heille ja mitä tulevaisuuden suunnitelmia kullakin haastateltavalla on. Tämän tavoitteena oli luoda vielä haastattelun lopuksi positiivinen ja tulevaisuutta kohti katsova tunnelma, sillä tiedostin jo etukäteen, että haastateltavien tarinoissa saattaa olla paljon hankalia ja negatiivisiakin muistoja elämän varrelta. En kuitenkaan halunnut jättää näitä päällimmäisiksi ajatuksiksi haastattelutilanteesta poistuville haastateltaville. Ennen haastattelun päättämistä kysyin vielä, onko haastateltavalla jotain lisättävää johonkin, mistä olemme aiemmin puhuneet, tai haluaisiko hän vielä sanoa jotain, mikä ei ole nousnut aiemmin haastattelun aikana esille.

Haastattelut kestivät 20-50 minuuttia ja yleisesti ottaen haastateltavilta löytyi melko hyvin vastauksia kysymyksiini. Toisia johdattelin hieman enemmän, kun taas toiset kertoivat omatoimisesti mieleen juolahtaneita asioita ja keskustelu eteni omalla painollaan. Haastatteluita on yhteensä seitsemän kappaletta. Haastateltavien anonymiteetin turvaamiseksi päätin olla kuvaamatta haastateltavia yksilöinä sen tarkemmin, mutta esittelen seuraavaksi haastateltavia joukkona.

Haastateltavista enemmistö oli 21-vuotiaita ja miehiä heidän joukossaan oli naisia enemmän. Kaikilla haastateltavilla oli peruskoulun päättötodistus. Kolmella haastateltavista ei ollut lainkaan toisen asteen tutkintoa, ja neljällä haastateltavalla oli vähintään yksi tutkinto ennen työpajalla aloittamista. Kaikki haastateltavat olivat kuitenkin edes aloittaneet jonkin tutkinnon jossain kohtaa elämäänsä ja noin puolet haastateltavista olivat myös

vaihtaneet alaa kerran tai useammin ennen työpajalla aloittamistaan. Haastateltavat olivat olleet työpajalla vain muutamasta viikosta jopa muutamaan vuoteen haastatteluiden aikaan, ja osa heistä oli hakeutunut työpajalle itse, kun taas osa oli ohjattu työpajalle sosiaali- tai terveysalan ammattilaisten toimesta. Noin puolella haastateltavista oli oppisopimus työpajalle ja toisella puoliskolla joko oli haaveissa päästä oppisopimukselle työpajalle tai sitten he olivat ”välietapilla” työpajalla, kun muuta työtä ei ollut löytynyt syystä tai toisesta. Osa haastateltavista asuu yksin, osa yhdessä puolisonsa kanssa ja osa vanhempiensa luona. Kaikki haastateltavat totesivat viihtyvänsä työpajalla edes jossain määrin ja olevansa enimmäkseen tyytyväisiä arkeensa. Kaikilta haastateltavista myös löytyi jonkinlaisia tulevaisuudensuunnitelmia, kuten oman asunnon ostamista, eri paikkakunnalle muuttamista, tutkinnon ja työpaikan saamista tai uusien taitojen opettelua.

4.2 Aineiston analyysi

4.2.1 Teema-analyysi

Aineistoni analyysimetodiksi valikoitui teema-analyysi. Teema-analyysi on metodi, jolla voidaan tunnistaa, analysoida ja raportoida aineistosta ilmeneviä teemoja olematta kuitenkaan sidoksissa aiempaan teoriaan (Braun & Clarke, 2006). Teema-analyysin ja sisällönanalyysin yhteyksistä ja eroista on käyty runsasta keskustelua. Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan teema-analyysi eroaa sisällönanalyysistä siten, että teema-analyysissä edetään ”karttoja” kehittelemällä sen sijaan, että aineisto hajotettaisiin ilmauksiksi, joista muodostuu taulukoimalla hierarkia. Teema-analyysissä tunnistetaan ensin perus- ja johtoajatuksia aineistosta, minkä jälkeen muodostetaan kokonaisuus teeman ympärille. Teema-analyysi on aina tutkijan aktiivisen tulkitsemistyön tulos, ja tulkinnat ovatkin vahvasti riippuvaisia siitä, kuka niitä on tulkinnut. Samasta aineistosta on siis mahdollista saada hyvinkin erilaisia tulkintoja. (Tuomi & Sarajärvi, 2018.) Teema-analyysia voidaan käyttää raportoimaan kokemuksia sekä merkityksiä, joita haastateltavat antavat todellisuudelle (Braun & Clarke, 2006). Koska tutkimukseni tavoitteena on selvittää haastateltavien näkemyksiä ja kokemuksia kouluajoista ja niiden vaikutuksista myöhempään elämään, koen teema-analyysin sopivaksi analyysimetodiksi tähän tutkimukseen. Analysoin aineistoani yrittämättä asetella sitä ennalta valittuun tutkimukselliseen kehykseen eli teema-analyysini oli induktiivinen (Braun & Clarke, 2006). Syrjäytymisestä ei ole vallitsevaa ja yleisesti hyväksyttyä teoreettista kehystä, joten teoria edellä eteneminen olisi saattanut muodostua haasteelliseksi. Tutkimukseni tavoite ei myöskään nähdäkseni

olisi täytynyt teorialähtöisen tutkimusotteen myötä. Tämän vuoksi päädyin induktiiviseen lähestymistapaan.

Noudatin analyysia tehdessäni Braunin ja Clarken (2006) kuusivaiheista analyysiprosessia: 1) Aineistoon tutustuminen, 2) Alustavien koodien tuottaminen, 3) Teemojen etsiminen, 4) Teemojen arvioiminen, 5) Teemojen määritteleminen ja nimeäminen sekä 6) Raportin tuottaminen. Aineistoon tutustumista sekä alustavien koodien tuottamista kuvaan luvussa 4.2.2 ja teemojen etsimistä, arvioimista, määrittelyä sekä nimeämistä luvussa 4.2.3.

4.2.2 Aineiston koodaus

Litteroin haastattelut pääosin seuraavana päivänä haastattelun tekemisestä. Otin käyttöni heti litteroidessa värikoodit, jotta kunkin haastateltavan tarina jäisi värin avulla kokonaisuutena mieleeni sen sijaan, että eri haastatteluiden tarinat alkaisivat hiljalleen sekoittua mielessäni. Halusin, että minulla on selkeä mielikuva jokaisesta haastattelusta. Litteroinnin jälkeen aloin analysoida haastatteluaineistoa etsimällä yhtäläisyyksiä eri haastatteluista. Tein muistiinpanoja aluksi käsin havainnoiden usein mainittuja tekijöitä, minkä jälkeen värikoodeja hyödyntäen aloin kopioida haastattelupätkiä aineistosta löytämiäni tekijöiden eli koodien alle. Näitä koodeja olivat alun perin *kiusaaminen*, *keskittymisen haasteet*, *alan valinta*, *päihteet*, *mielenterveys*, *oppimisvaikeudet*, *yksinäisyys*, *motivaatio*, *koti* sekä *ulkopuolisuuden tunne*.

Koodeja ja niihin liittyviä haastattelupätkiä tarkasteltuani päädyin liittämään joitain koodeja kategorioiksi ja toisaalta lisäämään myös uusia koodeja. Koin, että esimerkiksi *kiusaaminen* ja *yksinäisyys* muodostivat lopulta kokonaisuuden, jota lisäsin täydentämään *kaverit*. Näiden yläkategorian nimesin *sosiaalisiksi tekijöiksi*. *Oppimisvaikeudet* ja *keskittymisen haasteet* saivat rinnalleen *oppimisen tuen* ja näiden yläkategoriaksi muodostui *oppiminen*. *Motivaatio* sai rinnalleen *koulussa viihtymisen* sekä *ulkopuolisuuden tunteen*, jolloin yläkategoriaksi tuli *koulumotivaatio*. *Kodin* yhteyteen liitin vielä *vanhemmat* ja nimesin yläkategorian *tukiverkostoiksi*. *Kaverit* kuuluvat osaltaan myös tähän yläkategoriaan. Täysin uudeksi koodiksi lisäsin vielä tässä kohtaa *opettajat*, sillä opettajista puhuttiin hyvin eri merkityksissä. Koin, että tämä on tärkeä osa tutkimustani myös tutkimuskysymykseen vastaamisen kannalta, joten nostin opettajien merkitystä näin esille alkupe-
räistä enemmän.

Alkuperäisen koodin *mielenterveys* jätin lopulta sellaisenaan pois, sillä siitä oli vain suppeita ja viitteellisiä mainintoja, eikä koodi lopulta kuvannut riittävän laajasti koko aineistoa. Yksi koodien yhteen liittämisen ja täydentämisen tavoite oli saada koodi vastaamaan koko aineistoa. Osa koodeista, kuten *opettajat* ja *päihhteet* eivät päätyneet muodostamaan yläkategorioita, vaan ne säilyivät sellaisenaan myös aineiston teemoitteluvaiheessa. Harkitsin *opettajien* lisäämistä *oppimisen* alle, mutta päädyin kuitenkin lopulta siihen, että aineiston kuvaukset opettajista ovat melko monipuolisia, eivätkä opettajat näyttäyty aineistossa ainoastaan oppimista mahdollistavana tai tukahduttavana tekijänä. Näin ollen jätin *opettajat* omaksi, itsenäiseksi koodikseen. Puolestaan *päihhteet* on tavallaan jo itsessään yläkategoria, joka kattoi sisälleen niin huumeiden ja alkoholin käyttöä kuin imppaamistakin. En kuitenkaan nähnyt tarpeellisena alun perin erotella eri päihhteitä omiksi koodeikseen, sillä tässä tapauksessa ei ole niinkään merkittävää, mikä päihde on kyseessä.

Koodi *kiusaaminen* oli varsin yleinen koko aineistossa, mutta sen vaikutus vaihteli eri haastateltavien tarinoissa. Toiset mainitsivat tulleen kiusatuksi sivulauseessa, kun taas toiset kertoivat kiusaamisesta paljon ja kokivat sen olleen merkittävä elämää myöhemminkin määrittelevä tekijä. Kuitenkin jokaisesta haastattelusta löytyi mainintoja kiusaamisesta, yksinäisyydestä tai kavereista ja heidän merkityksestään. Näin ollen koodien laajentaminen ja täydentäminen lisäsi myös niiden istuvuutta koko aineistoon. Koodia *päihhteet* ei löytynyt täysin samankaltaisena jokaisesta haastattelusta, sillä useassa haastattelussa päihhteet mainittiin, mutta vain kahdessa haastattelussa ne olivat suurin tai yksi suurimmista koulutuksen keskeytymistä selittävistä tekijöistä. Tästä huolimatta säilytin koodin, sillä vaikkei se koske samankaltaisena koko aineistoa, oli sille annetut merkitykset kuitenkin huomattavan suuria. Koodin pois jättäminen olisi siis nähdäkseni jättänyt tärkeää tietoa tutkimuksen ulkopuolelle.

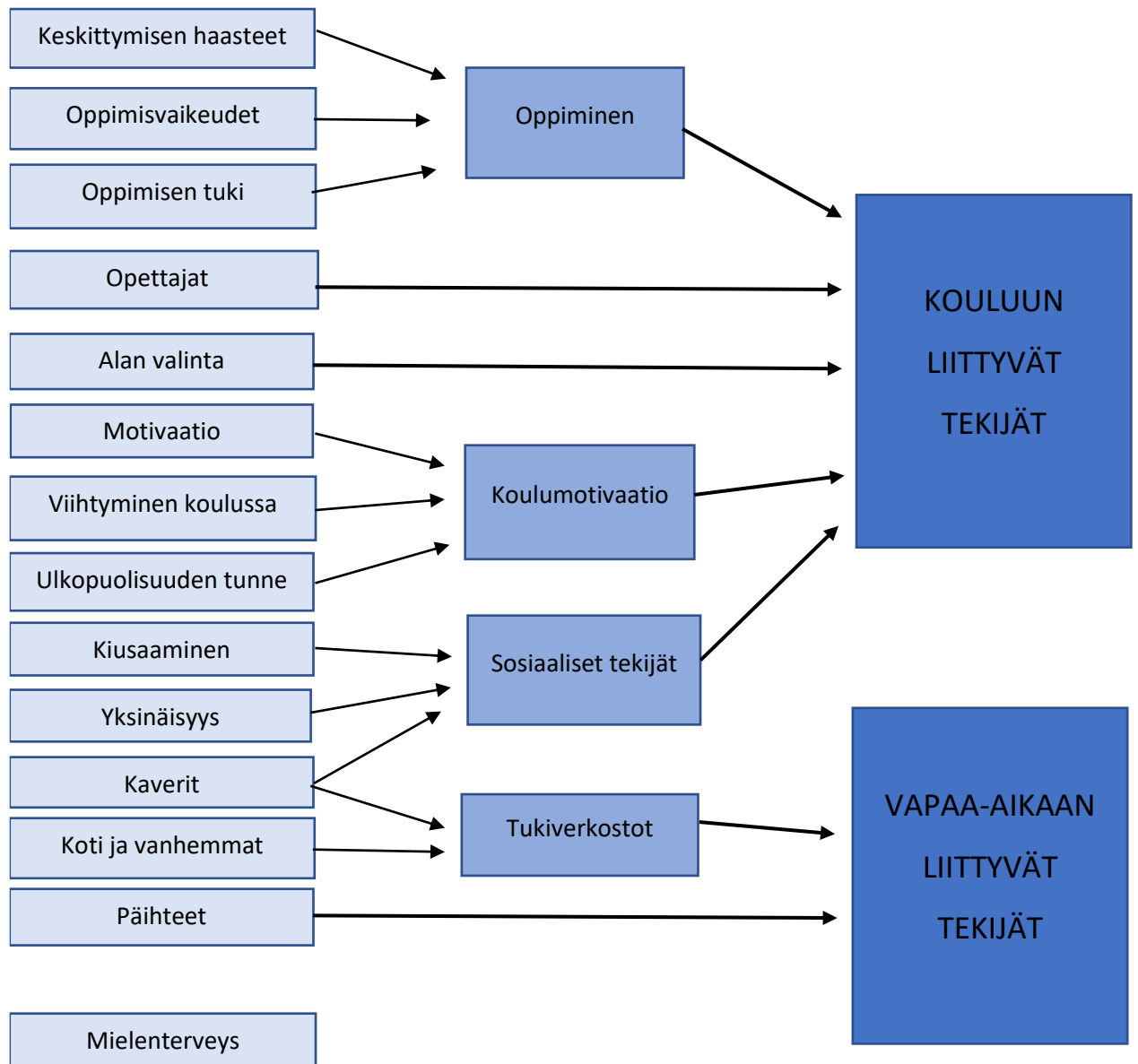
Koodeista ainut, joka ei noussut kirjaimellisesti aineistosta esille, vaan oli niin sanotusti luettavissa rivien välistä, on *ulkopuolisuuden tunne*. Etenkin kahdessa haastattelussa nousi nähdäkseni esille jatkuvasti erilaiset ulkopuolisuuden tunnetta viestineet tilanteet niin koulumaailmassa kuin työelämässäkin. Tarkemman tarkastelun jälkeen myös muista haastatteluista löytyi pieniä pätkiä, joista voi tulkita haastateltavan kokeneen olonsa hieman ulkopuoliseksi tai muuten valtavirrasta poikkeavaksi. Osittain nämä liittyivät ujouteen, kun taas toiset olivat kokeneet olevansa selvästi muihin oppilaisiin verrattuna erilaisia esimerkiksi merkittävien oppimisvaikeuksien vuoksi.

Kiinnostavaa koodeissa *päihheet* sekä *koti ja vanhemmat* on se, että näitä koskevia kysymyksiä ei sellaisenaan ole haastattelurungossa, mutta silti useassa haastattelussa on näistä niin merkittäviä kuin vähemmänkin merkittäviä mainintoja. Myöskään ulkopuolisuuden tunteesta ei ole varsinaisesti kysymystä haastattelurungossa. Aineistossa selkeimmin esiintyneet koodit olivat *kiusaaminen, yksinäisyys ja kaverit* sekä *oppimisvaikeudet, keskittymisvaikeudet ja oppimisen tuki*. Oppimisvaikeuksista kysyin erikseen jokaiselta haastateltavalta ja lähestulkoon jokainen haastateltava kertoi eritasoisista keskittymiseen tai oppimiseen liittyvistä haasteista. Myös oppimisen tuesta kysyin erikseen ja haastateltavista suurin osa oli muistikuviansa mukaan saanut erityisopettajan tukea enemmän tai vähemmän. Kiusaamisesta tai yksinäisyydestä haastattelurungossa ei ollut suoraa kysymystä, mutta usein näitä sekä muita sosiaalisia tekijöitä nousi esille koulusta ja kavereista yleisesti kysyttäessä. Kavereista kysyin epäsuorasti koulussa viihtymisen yhteydessä.

4.2.3 Koodeista teemoiksi

Aineiston koodauksen jälkeen aloin hahmotella koodeista teemoja, jotka kuvaisivat aineistoani kattavasti ja joihin kaikki koodit istuisivat. Teeman tarkoituksena on onnistua vangitsemaan aineisto suhteessa tutkimuskysymyksiin niin, että se kuvaa koko aineistoa ja muodostaa siitä eräänlaisen mallin tai kaavan (Braun & Clarke, 2006). Hahmoteltuani koodien yhteyksiä niin toisiinsa kuin tutkimuskysymyksiinikin, havaitsin, että koodit jakautuvat selvästi kahtia: kouluun liittyviin tekijöihin sekä vapaa-aikaan liittyviin tekijöihin. Havainnollistin koodien jakautumista yläkategorioihin sekä näiden kahden teeman välillä kuvion 2 mukaisesti.

Koodien jakautuminen näiden kahden teeman alle kävi teemojen käytännönläheisyyden vuoksi helposti. Koodi *kaverit* sisältyy kahteen yläkategoriaan, sillä se on haastatteluista löytyneistä selittävistä tekijöistä ainut, joka ei kuulu selkeästi ainoastaan joko vapaa-aikaan tai kouluun, sillä kavereitahan nähdään niin vapaa- kuin kouluaikanakin. Osassa haastatteluista kavereiden merkitys nousikin esille juuri koulunkäynnin kautta ja koulukontekstiin sitoen, kun taas osassa puhuttiin nimenomaan vapaa-ajan kaverisuhteiden merkityksestä. Kaverit olivat siis osa kouluun liittyviä sosiaalisia tekijöitä, kuin myös vapaa-ajan tukiverkoston merkittävä osuus.

Kuvio 2: Koodien jakautuminen yläkategorioihin sekä teemoihin.

Sekä *ulkopuolisuuden tunne* että *mielenterveys* jäivät yläkategorioita muodostaessa aluksi irrallisiksi. *Mielenterveyden* päädyin karsimaan kokonaan yllä kuvaamistani syistä. Teorian pohjalta mielenterveyden ongelmat kuitenkin ovat olennainen syrjäytymiselle altistava tekijä, joten halusin jättää koodin näkyviin, vaikkei se lopulliseen analyysiin sisältynytkään. Suuremmassa aineistossa selkeämpiä mainintoja olisi ehkä ollut enemmän ja nimenomaan kouluaikoihin liittyen. *Ulkopuolisuuden tunne* linkittyy aineistossa osin työllistymisen kysymyksiin, sillä ulkopuolisuuden tunnetta ilmentäviä vastauksia löytyi haastatteluista myös työelämää koskien. Työllistymiseen liittyvät maininnat päätin kuitenkin lopulta jättää kokonaan analyysin ulkopuolelle, sillä ne eivät tutkimuskysymysteni

kannalta ole merkittäviä. Kuitenkin suurin osa *ulkopuolisuuden tunteen* koodia ilmentävistä haastattelukatkelmista koskivat enimmäkseen koulua ja sitä, kuinka koulussa ei ehkä ole kyetty syystä tai toisesta vastaamaan haastateltavien tarpeisiin. Näin ollen päätin säilyttää koodin ja liittää sen kouluun liittyviin tekijöihin *koulumotivaation* alle *koulussa viihtymisen* rinnalle. Ulkopuolisuuden tunnetta ilmaisevat vastaukset liittyivät pitkälti koulussa viihtymiseen, ja viihtyminen puolestaan vaikuttanee motivaatioon.

Kouluun liittyvien tekijöiden teema kattaa alleen huomattavasti enemmän koodeja kuin vapaa-aikaan liittyvien tekijöiden teema. Haastattelurunko johdatteli haastateltavia puhumaan enimmäkseen koulusta, joten tämä on ymmärrettävä lopputulos. Kuitenkin päätin pitää teemajaon tällaisenaan teemojen epätasapainoisuudesta huolimatta, sillä vapaa-aikaan liittyvien koodien vähäinen määrä ei kuitenkaan poista niiden merkittävyyttä aineistossa. Myös Braun ja Clarke (2006) toteavat, ettei kvalitatiivisesta aineistosta ole mielekästä valikoida teemoja näiden laajuuden tai kattavuuden perusteella, vaan teeman merkityksellisyyden puntaroiminen jää tutkijan oman harkinnan varaan. Esimerkiksi päihteiden käyttö liittyi haastateltavilla selvästi enimmäkseen vapaa-aikaan, mutta oli kuitenkin kahdella haastateltavista merkittävin esiin nouseva syy nykyisen elämäntilanteen taustalla.

5 Tutkimustulokset ja niiden tulkintaa

5.1 Kouluun liittyvät tekijät

Kouluun liittyviä tekijöitä aineistosta ilmeni selkeästi enemmän kuin vapaa-aikaan liittyviä tekijöitä. Teemahaastattelu ohjasi haastateltavia puhumaan kouluajoistaan, ja kaikista tämän teeman alle linkittyneistä asioista kysyin haastateltavilta erikseen, joten on luonnollista, että nämä aiheet nousivat voimakkaasti myös vastauksissa esille. Aineistossa on kauttaaltaan paljon yhteneviä vastauksia, mutta toiset haastateltavista antoivat eri asioille enemmän painoa kuin toiset. Esimerkiksi jonkinasteisia oppimisvaikeuksia oli haastateltavista oman kertomansa mukaan yhtä lukuun ottamatta kaikilla, mutta kaikki haastateltavista eivät kokeneet juuri oppimisvaikeuksien vaikuttaneen kovin radikaalisti heidän elämänsä suuntaan. Seuraavaksi avaan koodeittain aineistoani ja kerron päättelmistäni.

5.1.1 Oppiminen

Aineisto sisälsi paljon mainintoja erilaisista oppimista haastavista asioista. Keskittymisestä on lyhyitä mainintoja lähes joka haastattelussa, mutta varsinaisista keskittymisen haasteista oli selkeät maininnat kahdessa haastattelussa. Toinen haastateltavista totesi lyhyesti saaneensa tukea erityisopettajalta keskittymisen haasteisiin ja nämä erityisopettajalta opitut keinot ovat kantaneet läpi elämän, joten näin ollen keskittymisen vaikeudet eivät olleet muodostuneet merkittäväksi tekijäksi haastateltavan elämässä. Toinen keskittymisvaikeuksista puhunut haastateltava puolestaan kertoi heti avoimesti ADHD-diagnoosistaan sekä kuvasi runsaasti sitä, kuinka ADHD hänen arkeensa vaikuttaa. Hän kertoi myös, kuinka ADHD-lääkityksen lopettaminen teini-iässä johti päihteiden värittämään arkeen, jonka seuraukset ovat olleet kauaskantoiset. Hän toistuvasti painotti kokevansa ADHD-lääkityksen erittäin merkitykselliseksi, ja on kokenut haasteita arjestaan selviämisessä ilman lääkitystä, jota ei ole päihdemenneisyytensä vuoksi saanut takaisin. Hän totesi, että lääkityksen ollessa kunnossa koulukin sujui, mutta lääkityksen jäätyä kuvaan astuivat huumeet ikään kuin ”self-medication -puuhana”.

H: Hyvinhän se meni sinne yläasteen alkuun asti, ku mä asuin viel äitin luona. Sit mä muutin tänne (paikkakunnalle) isän luokse ja se ei nyt oo niin keskittynyt lääkityksiin ja muihin asioihin nii tota, siinähan se sitte jäi se lääkityksen hommaaminen kesken ja, kyl

se alakoulu meni paremmin, oli mömmöt kunnossa ja pysty keskittymään eikä tarvinnu sinkoilla kaikkialle.

T: Nii, totta kai se auttaa. Joo, tota, oisiksä toivonu sit et sä oisit saanu koulust jotai erilaist tukee?

H: Emmä oikeestaa, et siis, kaikki meni hyvin nii kauan ku napit löyty.

(H2)

Oppimisvaikeudet nousivat haastatteluissa esille yleisesti erityisopetuksen saamisesta kysyttäessä. Haastateltavat kokivat tukea olleen tarjolla tarpeen vaatiessa, ja seitsemästä haastateltavasta viisi kertoikin saaneensa erityisopettajan tukea jossain kohtaa peruskoulua. Mainintoja oli niin pienluokka- kuin pienryhmämuotoisestakin erityisopetuksesta. Haastateltavat eivät yleisesti ottaen osanneet tarkemmin määritellä oppimisvaikeuksiaan, mutta kävi kuitenkin selkeästi ilmi, että haastateltavien joukossa on esiintynyt keskittymisvaikeuksien lisäksi lukemisen, muistamisen sekä ymmärtämisen haasteita. Eräs haastateltavista kertoi oppimisvaikeuksien vaikuttaneen radikaalisti hänen koulutautumiseensa sekä työllistymiseensä. Hän koki jääneensä osin vaille tukea koulussa ja kuvasi myös näkemystään siitä, ettei hänen ole edes mahdollista suoriutua useimmista työtehtävistä. Oppimisvaikeudet nousivat esiin toistuvasti haastattelussa haastateltavan elämää voimakkaasti määrittelevänä ja jopa rajoittavana tekijänä.

H: Dysfasia, sit mul on lukihäiriö ja sit tommost jotai hahmotusongelmaa ja tälle.

H: --- No sit mä pääsin ysiluokkal vasta tohon erityisopetukseen ku mä lähdin itteki sitä pyytää... Mul on joku hämärä muistikuva et mun äitikin olis sitä ehdottanu sinne ihan rehtorille, et jos mä voisin päästä ku... oppimisvaikeuksia. Ja ysiluokalla mä sitte vasta pääsin. Ja mistää muusta aineesta mä en sit ikin päässykää. Siel siis, oisko ollu peräti nii et siel oli sit nii täyttä sit sattumoisin niil muilla tunneilla ettei vaa sit vissii ois mahtunu tai jotain. Ja tota, tota, esimerkiks englannista ois ehdottomasti pitäny päästä, ruotsista ja tälle.

H: --- Esimerkiks ni se tulee hyvin esii ku mä olin tossa, oiskohan täst nyt varmaa neljä viis vuotta suunnillee, ni mä olin tos (tukkuyrityksen nimi) viis viikkoo työharjoittelussa ja tota, tota... Sit siel oli niinku että, ne anto mulle hommana että mun piti niinku hyllyttää siel heidän hyllyihin tavaraa. Siin heidän laval saatto olla vaikka 10 781 purkkia. Sit mä hyllytän siitä ja mä sain viiden viikon aikana yhden kerran onnistuneesti laskettua et paljon mul jäi purkkeja siihen.

(H7)

Haastatteluista ainut, joka ei niinkään ilmentänyt oppimisvaikeuksiin liittyviä asioita, toi kuitenkin esiin oppimisen toisen ääripään: kokemuksen siitä, ettei koulu ollut riittävän haastavaa tai että haastateltava osasi vain "väärä" asioita". Näistä "väärästä asioista" nousi esimerkiksi englannin sanakokeet, joissa piti haastateltavan mukaan osata täsmälleen oppikirjassa ollut sana samaa tarkoittavan synonyymien sijaan. Tämän vuoksi haastateltava koki tulleen sakotetuksi kiinnostuneisuudestaan kieltä kohtaan oppikirjojen ulkopuolella, eikä koulunkäynti näin ollen oikein motivoinut.

T: --- miten sun oppimismotivaatio, millanen se oli?

H: Äh, se oli tosi huono. Välillä oli koulussa silleen et ku siel opeteltiin, tai siis Suomen opetussysteemi on vähän semmosta et pidetään huolta et kaikki pysyy kelmassa. Nii sitte mulla jää asiat tosi helposti päähän, nii se on helvetin tylsää ku käydään samaa asiaa läpi, kunnes kaikki oppii sitä. Nii se on tosi ikävää.

T: Nii, et ois ehkä kaivannu vähän haasteita.

H: Nii vähän joo.

T: Oisko se motivoinu?

H: Ois, ehdottomasti kyllä. ---

(H6)

5.1.2 Koulumotivaatio

Koulumotivaatiosta kysyttäessä haastateltavien vastaus yleisesti oli, että erityisesti yläkoulussa motivaatio oli huono: kaikki muut asiat kiinnostivat enemmän ja kouluun mentiin lähinnä kavereiden takia, jos ylipäättään mentiin. Peruskoulun päättötodistus oli nähty kuitenkin jossain määrin merkityksellisenä, sillä vaikkei kovin moni haastateltavista osannut nimetä erillisiä syitä sille, miksi kävivät peruskoulun loppuun, totesi moni, että koulu nyt vain on käytävä. Poikkeuksiakin tähän yleiseen linjaan kuitenkin aineistosta löytyi. Eräs haastateltavista kertoi viihtyneensä todella huonosti koulussa kiusaamisen vuoksi, mutta hänellä oli kuitenkin selkeä visio siitä, miksi peruskoulun päättötodistus on tärkeä. Hän kertoi poissaoloja olleen yläkoulun aikana runsaasti etenkin kahdeksannen luokan aikana, mutta ei eritellyt tarkemmin, miksi juuri sinä vuonna poissaoloja oli eniten. Haastateltavan yleinen kokemus koulua kohtaan oli kuitenkin muovautunut negatiiviseksi, minkä hän totesi mahdolliseksi syyksi myöhemmin tapahtuneelle ammattikoulun keskeyttämiselle.

T: Joo. Et miten, olikse niinku hankala joka aamu lähtee sinne kouluu?

H: Joo, kyllä. Oli se vähän.

T: Joo. Miten sä sait sit niinku motivoituu ittes menee sinne?

H: Mä vaan... Mä vaan nään, että mun on niinku pakko käydä kouluu. Ku koulu on kuitenkin koulu.

T: Joo. Oliko sul mitää semmost, niinku pitemmälle ajatusta, et miks, miks se koulu on tärkeätä?

H: No joo. Olihan mul niinku ajatuksii. Mul oli taskus, totaa, semmone haave et vois olla oma perhe ja oma mukula, nii ihan sitä varten niinku opiskellaa jos haluaa työpaikkaa.

(H4)

Myös toinen haastateltava koki löytäneensä huonosta motivaatiostaan huolimatta perusteluja sille, miksi peruskoulu on tärkeää käydä:

H: Nii. Mut onhan siel niinku paljon muitaki asioita, niinku just se et täsmällisyys on asioita mitä opetellaan koulussa vaikkei sitä sulle kerrotakaan. Ja sit tota, sosiaalistuminen ja ryhmätyöt on semmonen kans niinku mitä koulussa opetellaan ilman et, niinku tavallaan sitä kerrotaan sulle erikseen.

(H6)

Aineistosta löytyi muutamia mainintoja myös alakouluaikaisesta koulumotivaatiosta. Osittain motivaation koettiin olleen alakoulussa parempi, kun taas esimerkiksi kiusaamisesta kertoneet haastateltavat pitkälti totesivat, etteivät viihtyneet alakoulussa sen paremmin kuin yläkoulussakaan. Osa haastateltavien vastauksista myös ilmensi ulkopuolisuuden tunnetta koulussa, kouluasteeseen katsomatta. Nämä liittyivät erilaisuuden kokemiseen verrattuna toisiin oppilaisiin, opettajien vaatimusten täyttämisen epäonnistumiseen ja muihin ristiriitoihin koulumaailmassa.

H: No mun henkilökohtanen kokemus on vähän sellanen erilainen ku muilla. Mä oon ollu aika yksinäinen kaveri ja musta ei oikeestaan kovin pidetty. Niin, se oli semmonen vähän, erikoisempaa nuori elämä. Olen ollu aika yksinään.

(H4)

H: No sanotaan niinku että esimerkiksi ala-asteen kolmosest kutoseen meil oli semmone opettaja, mikä niinku, hän oli siis musiikin opettaja. Hän ois ihan takuulla toivonu semmosta luokkaa missä ois ollu niinku pelkästään kilttejä oppilaita, niinku tyyliin tyttöjä ja tätä rataa. Mut meidän luokka... no, nii. Nii ni sanotaan et ei siit ollu sellasen meidän luokan vetäjäksi valitettavasti hänestä. Mun äiti on ihan samaa mieltä asiasta, ollaan niinku välillä muisteltu asiaa. Ja tota, se oli vähän tämmöne. Et se ois niinku varmaa halunnu soitella sitä pianoo ja tälle.

(H7)

H: Mul tuli tosi paha mieli siit mun päättötodistuksesta. Koska se kuinka paljon meille kerrotaan et kuinka paljon se vaikuttaa sun loppuelämään, niinku silloin kerrotaan, sehän ei oikeesti vaikuta mihinkään, tällee niinku aikuisiällä ku ajattelee, sil paperillahan ei tee yhtään mitään. Mut meitähän painostettiin siihen ni mä ajattelin sen takia et mä haluun korottaa et must ei sit tuu mitään jos ihmiset vaan kattoo tätä paperia, koska mä tiedän et mä oon fiksumpi ku mitä paperi sanoo.

(H6)

Osalla haastateltavista motivaatio tuntui parantuneen ammattikoulussa, jos alavalinta oli edes jokseenkin onnistunut. Ammattikoulussa motivaatiota heikensivät epäonnistuneen alavalinnan lisäksi opettajien kanssa koetut ristiriidat, ammattikoulun aikatauluihin sopimattomat bussiaikataulut sekä kavereiden alanvaihdot. Eräällä haastateltavalla koko koulumotivaatio oli ammattikoulussa sidoksissa kavereihin ja hän päätyikin toistuvasti keskeyttämään käymänsä alan ja valitsemaan uusia aloja sen mukaan, mitä kaverit valitsivat.

H: Öö, no, se meni oikeestaan, tai mä olin tosi lähellä, tai mul oli pari kaverii jotka meni, just halus niinku parturialalle, parturi-kampaajiks ja mä olin sillee et joo no vois, mäki voisin mennä. Sit mä olin siel ehkä viikon ja lähin, koska mun kaveriki lähti. Koska mä olin tosi ujo, eli mä vaan niinku halusin olla mun kavereitten lähellä, ni sen takii mä just menin sinne kampaamoalalle koska mun kaveriki meni ja sit mä lähin koska seki lähti. Sit mä, ää, olin sillee, että mä muistin et mun toinen kaveri on media-alalla, et mä voisin hakee sinne. Siel mä olin pari vuotta, ja sit seki lopetti, ni mäki lopetin. Ja sit mä, me molemmat oikeestaan siirryttiin merkonomialalle, ja me molemmat oltiin siel kolmanteen vuoteen asti. Sitte... eiku ei. En mä muista kauan mä olin merkonomilla, mut projektimerkonomilla mä olin kai niinku kolmanteen vuoteen asti.

T: Joo. Et sä melkeen valmistuit sieltä?

H: Joo. Mut sitte tuli kuvioihin poikaystävä, ja mä lopetin sen takia. Joten...

(H3)

5.1.3 Alan valinta

Haastateltavien joukosta löytyi niin onnistuneita kuin epäonnistuneitakin alavalintoja. Jokainen haastateltavista on edes jossain kohtaa elämänsä aloittanut jonkin tutkinnon, eikä alavalinnan epäonnistuminen johtanut välttämättä suoraan alan keskeytymiseen. Aineistosta löytyi kaksi tapausta, joissa alavalinnan selkeästä epäonnistumisesta huolimatta haastateltavat olivat kuitenkin valmistuneet kyseiseltä alalta. Toisen tapauksessa valittu ala vaikutti opintojen aikana hyvältä, mutta työelämään sijoittumisen myötä ala lakkasi kiinnostumasta.

T: Nii, et se vaan, sit sen huomaa myöhemmin.

H: Nii. Ku ei ollu päässy kokeilee kaikkee, et ei oikee tienny ehkä mikä ois se oikee ala.

T: Nii, et jos ois päässy kokeilee nii se ois voinu auttaa.

H: Nii.

(H1)

Toinen epäsovivan alan loppuun käyneistä haastateltavista kertoi valinneensa logistiikka-alan pitkälti sen perusteella, että hän piti ajamisesta ja innostui edullisemman ajokortin mahdollisuudesta. Opintojen aikana kävi kuitenkin ilmi, että häntä ahdistaa ajaa suuria ajoneuvoja liikenteen seassa, ja myöhemmin hän on myös ymmärtänyt kärsivänsä rattiraivosta. Alavalinta ei siis alun alkaenkaan ollut onnistunut, vaikka hän olikin päässyt tutustumaan alaan valmentavan luokan kautta.

Aineistossa oli useita mainintoja siitä, että alavalinta oli tehty melko harkitsematta ja osin myös sen mukaan, mitä kaverit valitsivat. Eräällä haastateltavista tämä johti toistuviiin alan vaihtoihin ja lopulta ammattikoulun keskeytymiseen, kun taas toinen haastateltava kävi alun perin kaverin perässä valitun alan lähestulkoon loppuun, mutta kouluun liittymättömät asiat johtivat siihen, ettei hän alalta koskaan valmistunut. Alavalinta ei siis varsinaisesti ollut epäonnistunut, mutta hän ei halua kuitenkaan palata alalle takaisinkaan, joskin alavalintaan liittymättömistä syistä. Myös toinen haastateltava oli keskeyttänyt ammattikoulun muista kuin alavalintaan tai kouluun liittyvistä syistä, mutta hän oli sitä mieltä, että voisi ehkä joskus käydä loppuun kyseisen alan, jonka kokee kuitenkin olleen kiinnostava. Haastateltavista kaksi oli käynyt loppuun suoraan yhdeksännen luokan jälkeen aloitetun ja ensimmäisenä valitsemansa alan. Toinen haastateltavista haluaisi myös työllistyä alalle, mutta kokee, ettei alan työpaikkoja ole riittävän lähellä kotia. Hän kertoikin työllistymisen suurimmaksi esteeksi ajokortin puutteen.

T: Joo, okei. Mites sitte, sä et oo kuitenkaa työllistyny sille alalle ni mistä se johtuu?

H: Toi ajokortin puute on ollu siinä... varmaan oisin päässy töihin jos ois ollu.

T: Et sul ei oo ajokorttii?

H: Nii.

(H5)

Haastateltavista kaksi oli käynyt joko kymppiluokan tai valmentavan luokan, mutta heidän kohdallaan tämä ei taannut onnistunutta alavalintaa. Sen enempää onnistuneille kuin epäonnistuneillekaan alavalinnoille ei siis löytynyt aineistosta yksiselitteisiä syitä, vaan ammattikoulun keskeytymiseen oli saatettu päätyä, oli alavalinta onnistunut tai ei.

Eri aloja kokeilleista ja keskeyttäneistä haastateltavista osa oli kuitenkin onnistunut sittemmin löytämään kiinnostavan alan, jonka he olivat myös käyneet loppuun. Työpajatoimintaan päätymiseen syy ei siis heidän kohdallaan ole ollut tutkinnon puute, vaan haasteet työllistymisessä tai muut odottamattomat, elämän suuntaa matkan varrella muuttaneet käänteet.

5.1.4 Sosiaaliset tekijät

Kiusaamiseen liittyviä mainintoja oli aineistossa kauttaaltaan lähes samoissa määrin kuin oppimisvaikeuksiin liittyviä mainintoja. Osa kuittasi kiusaamiskokemuksensa jossain määrin tietynikäisten lasten normaalilla toiminnalla, kun taas osalle kiusaaminen oli jäänyt mieleen merkittävänä koulupolkua värittäneenä osuutena. Aineistosta löytyi mainintoja siitä, kuinka kiusaaminen vaikuttaa vielä nykyäänkin tiettyihin asioihin. Haastateltavien kokema kiusaaminen vaihteli rasistisesta nimittelystä väkivaltaisiin välikohtauksiin ja kahdelle haastateltavista oli jäänyt mielikuva, että lapset osasivat olla alakoulussa varsin julmia. Joidenkin kohdalla kiusaamiseen oli aikuisten toimesta puututtu. Yksi haastateltavista toivoi, että opettajat olisivat puuttuneet hänen mielestään näkyvään kiusaamiseen, mutta jostain syystä puuttumista ei ilmeisesti ollut tapahtunut. Toisaalta eräs haastateltavista totesi, ettei olisi edes halunnut opettajien puuttuvan asioihinsa:

T: Joo. Et sä et ois sit niinku kuitenkaa toivonu et kukaan opettaja ois sit johki kiusaamisena puuttunu tai?

H: No, siihen oli omat keinot niin sanotusti, nyrkit.

(H4)

Yleisesti ottaen kiusaamisesta puhuttiin kuitenkin lähinnä alakoulukokemusten yhteydessä. Kiusaamista kokeneet haastateltavat kertoivat saaneensa olla enemmän rauhassa yläkoulussa, minkä eräs haastateltavista koki olleen todiste siitä, että ehkäpä ihmisaivot todella kehittyvät kasvamisen myötä. Yläkouluajaksiin sosiaalisiin tekijöihin liittyen aineistosta nousi esiin enemmänkin yksinäisyyteen tai kavereihin liittyviä huomioita. Kaverit nousivat esiin niin kiusaamiseen, alavalintaan kuin vapaa-aikaankin liittyvien asioiden yhteydessä.

T: No sä sanoit et sä olit aika yksinäinen siel peruskoulussa, niin, mut ei kuitenkaan kiusattu varsinaisesti?

H: Ei. Ei se myöskään sillee haitannu, ettei mul ollu ketää niinku kaverii siellä.

T: Nii et viihdyksä myös sitte omissa oloissas? Et ei se niinku ollu paha asia?

H: Joo.

(H5)

Kavereiden merkitys oli eräällä haastateltavista kytköksissä myös koulussa pysymiseen, eikä hänen nähdäkseen tilannetta olisi voinut muuttaa mitenkään. Kaverit siis menivät kaiken sen ohi, mitä opettajat tekivät tai olisivat voineet tehdä ja hänen alavalintansakin tapahtui kertomansa mukaan täysin sen perusteella, mitä kaverit tekivät.

T: Okei. Oisko siihen niinku jotenki, oisko joku vaikka opettaja voinu auttaa siinä, mikä ois saanu sut pysymään siellä jollain niistä aloista? Vaikka kaveri lopetti. Keksiksä mitään?

H: Mä en tiedä yhtään. Ku ne kaverit oli ainoot syyt miks mä pysyin siellä.

(H3)

5.1.5 Opettajat

Maininnat opettajista kulkivat jokaisen haastattelun seassa eri tavoin. Osa haastateltavista muisteli tiettyjä opettajia, joiden opetus oli ollut motivoivaa tai joiden he olivat kokeneet pitäneen nuorten puolia. Toisaalta taas opettajia muisteltiin myös oppimisintoa tukahduttaneina tai muuten piikittelevinä ja negatiivisina. Ne opettajat, joita haastateltavat muistelivat, saivat osittain suurtakin painoarvoa. Eräskin haastateltavista totesi yläkoulun historian opettajan olleen niin kiinnostava ja motivoiva opettaja, että haastateltavan historian numero oli hänen paras numeronsa koko todistuksessa. Toisaalta taas aineistosta löytyi kuvaus ammattikoulun opettajasta, joka oli todennut heikkojen tippuvan ja vahvojen selviävän, ja haastateltava kuvasikin myöhemmin samaa opettajaa ”hämmentäväksi pakkaukseksi ihmistä”, joka kuitenkin pohjimmiltaan välitti oppilaistaan.

H: No, se nyt, siellä oli kuspäinen opettaja. Osas opettaa mut niinku se ite sano et vahvat selvii ja heikot tippuu, että jos vaa psyyke oli vahva eikä jaksanu ottaa nii paljoo noottii vittuilusta ni siitä pääsi kyllä läpi. Mutta, oli se suhteellisen rankka opettaja.

(H2)

Opettajat esiintyivät aineistossa niin oppimisesta, päihteidenkäytöstä, kiusaamisesta, motivaatiosta kuin alavalinnastakin puhuttaessa. Kuitenkin vain kaksi haastateltavista toi selvästi esille, että opettaja on vaikuttanut merkittävästi koulupolun etenemiseen. Toinen kuvasi valmentavan luokan käymisen olleen merkittävin osuus hänen koulupolkuaan, ja valmentavan luokan opettaja saikin haastateltavalta paljon ylistystä ja kiitosta. Toisella

puolestaan ristiriidat opettajan kanssa olivat johtaneet ammattikoulun keskeytymiseen alalla, jonka hän olisi kertomansa mukaan muuten käynyt loppuun.

T: Miks se jäi kesken?

H: Öö... Siel oli huono opettaja, jonka kanssa meil tuli sanaharkkaa ja joka otti mut silmätikuks. Ja rupes kohtelee mua eri tavalla ku muita, missä muut sai tehdä kaikkee hauskaa, ruokaa ja, mä pilkoin salaattia ja siivosin viemäreitä ni mä aattelin et eiköhän tää ollu tässä sitte.

T: Nii et vähän niinku rankaistiin sitte.

H: Joo. Mä jätin sitte palautetta sinne, että ois kiva jos niinku opettajat kävis vähän koulusta ettei oteta toisia silmätikuks ku ei siin oo mitää järkeä.

(H6)

Haastateltavista yksi kertoi opiskelleensa erityisluokassa ja kaksi mainitsi opiskelleensa joustavan perusopetuksen luokassa yhdeksännen luokan ajan. Kiinnostavaa kyllä, nämä haastateltavat eivät maininneet kyseisten luokkien opettajia sen tarkemmin. JOPO-luokassa opiskelleet kertoivat asiasta vain ohimennen, eivätkä maininneet opettajaa alkuunkaan. Erityisluokassa opiskellut mainitsi opettajansa nopeasti, kuitenkin viitaten mahdollisesti siihen, ettei ehkä oikein ollut pitänyt kyseisestä opettajasta. Haastateltava ei kuitenkaan selvästi halunnut sanoa mitään pahaakaan opettajastaan. Erityisesti haastateltavalle oli jäänyt mieleen sijainen, joka ei hänen tulkintansa mukaan oikein pärjännyt erityisluokassa.

H: (erityisluokanopettajan nimi) oli mikä oli. Ihan hyvä. Yks opettaja kyllä, se ei, oiks se seiskaluokalla, ei se luokka kestäny seittemää, eiku puolta vuotta pitempään oisko, ku (erityisluokanopettajan nimi) piti olla lomalla oisko, ni sen piti puolen vuoden jälkeen tulla takasin.

(H5)

5.2 Vapaa-aikaan liittyvät tekijät

Vapaa-aikaan liittyvät tekijät nousivat aineistosta esiin osin hieman yllättäenkin, sillä haastattelurunko keskittyi koulukokemuksiin. Kuitenkin juuri tämän vuoksi vapaa-aikaan liittyvät tekijät muodostuivat merkittäväksi osaksi aineistoa, vaikkei niihin liittyviä mainintoja löydykään yhtä laajalti läpi aineiston kuin kouluun liittyviin tekijöihin.

5.2.1 Päähteet

Päihteet selittivät erityisesti kahden haastateltavan elämänpolkuja. Toinen heistä kertoi haistelleensa bensiiniä kuuden vanhana, kun taas toinen kertoi ammattikoulun keskeytyneen peruskoulun jälkeen alkaneen huumeidenkäytön seurauksena. Imppaamisesta kertonut haastateltava epäili oppimiseen liittyvien haasteidensa juontavan juuriaan nimenomaan imppaamisesta ja hän totesi haastattelun aikana toistuvasti, että uskoo bensiinin haistelun vaikuttaneen merkittävästi.

T: Joo. Mites onks sul oppimisen kaa ikinä ollu mitää hankaluuksia?

H: Joo, oli vähän. Se varmaan johtu siitä mun historiasta, ku mä oon joskus kuus vuotiaana ruvennu nuuhkii bensiiniä ni varmaan pikkasen vaikutti siihen.

T: Joo, okei. Tota, koeksä, et onks se vaikuttanu sit tää päihteidenkäyttö sun kouluun tai mielialaan ---?

H: No alkoholi en voi sanoo et se ois vaikuttanu jotenkin. Toki bensiinistä en tiedä, siellä on niin paljon liuottimii. Enkä kannabiksestakaan, se ei oo vaikuttanu mitenkään. Voi olla että bensiini on pikkasen kyllä vaikuttanu. Se ei oo kovin terveellistä.

(H4)

Aineistosta nousi esiin jonkin verran myös alkoholin sekä kannabiksen käyttöön liittyviä asioita. Vaikka vain kaksi haastateltavista toi erityisesti esille päihteiden käyttönsä ja sen vaikutukset, myös muissa haastatteluissa tuli esiin päihteisiin liittyviä asioita. Esimerkiksi yksi haastateltavista totesi, että ammattikouluaikaisista luokkakavereista jotkut tulivat päihtyneinä kouluun, mikä sai hänet ymmärtämään, ettei itse halua käyttää päihteitä samalla tavalla. Haastateltava kertoi tämän ajatuksen säilyneen aikuisuuteen saakka. Kymppiluokan käynyt haastateltava puolestaan totesi, että kymppiluokalla osa opiskelijoista käytti kannabista ja välillä koulussa aikaa kului päihderippuvuuksista keskusteluun, mikä ei haastateltavaa niinkään motivoinut, sillä hänen kiinnostuksensa oli numeroiden korottamisessa.

Vaikka nämä maininnat päihteistä ovat jokseenkin sidoksissa kouluun, ei kuitenkaan päihteitä käyttäneiltä haastateltavilta noussut esiin ajatusta siitä, että koulussa olisi sen enempää voitu vaikuttaa asiaan. Toinen haastateltavista kiteytti kysyttäessä asian näin:

H: No äkkiseltää sanosin, et emmä tiä oisko koulu oikee mitää voinu tehdä. Et jos, no emmä ny tiä et jos mut nyt ois laitettu johonki vierotuksee sillee et ois napannu kesken koulupäivän et hei, tää äijä on kamoissa ja ois vieny vierotukseen ja ollu jonkun aikaa

ilman ja säikähtäny vaikka koko tapahtumaa nii paljon etten ois halunnu käyttää enempää ni se on varmaa ainoo tommone ihan absurdi tilanne.

T: Nii et tavallaan et tää sun päihteidenkäyttö ois ehkä voitu huomata koulussa?

H: Noo, olis, mä olin siellä todella paukuissa, monta kertaa silmät punasena menin sinne ja nii oli yks kaveriki kenen kaa usein sählättii. Ei siel mitää huomattu.

(H2)

Imppaamisesta kertonut haastateltava ei kokenut, että koulussa olisi voitu vaikuttaa hänen päihteidenkäyttönsä mitenkään. Osaltaan tähän varmasti vaikuttaa se, että imppaaminen oli alkanut jo ennen kouluikää, jolloin haastateltava asui muualla kuin Suomessa. Haastateltava kuitenkin halusi itse vielä lisätä, että kodillakin on merkitystä.

T: --- Onks viel jotain semmost, tuleeko mieleen täst kaikest mitä ollaan juteltu, et mitä haluaisit viel sanoo mitä ehkä nyt vast oot muistanu tai?

H: No tota, koti siihen vaikuttaa aika paljon. Ainaki mun. Mun puolifaija on ollu mielenkiintoinen ihminen, sen elämännäkemyks oli mielenkiintoinen. Se on ollu aika väkivaltainen ihminen, seki, se kotiolot vaikuttaa siihen.

(H4)

5.2.2 Tukiverkostot

Tukiverkostoihin, kuten esimerkiksi kotiin ja vanhempiin, liittyviä mainintoja nousi esille useammasta haastattelusta. Monen haastateltavan elämässä vaikutti olevan ainakin nykyään läsnä läheisiä ihmisiä, kuten perheenjäseniä tai puoliso. Kaksi haastateltavista kertoi arjestaan todeten, että isovanhempien tai veljen perheen kanssa toimiminen on tärkeä osa arkea. Kouluaikeiden tukiverkostoista mainintoja oli jonkin verran, mutta kiinnostavaa aineistossa on se, että erityisesti päihteiden käytöstä kertoneet haastateltavat toivat esille voimakkaasti tukiverkoston merkityksen.

T: Joo, osaaksä nimetä mitään semmost, no se oli se ADHD-lääkityksen lopettaminen, mut oliko sun elämäs jotain muuta mikä sai sut sitte sinne päihteiden tielle?

H: No... Ehkä joku tietyn tyyppinen tukiverkostokin puuttu siihen aikaan, et ei oo keneenkään nii lämpimii välei.

(H2)

Myös huumeiden käytön lopettamiseen liittyi oleellisesti läheisen henkilön tuki:

H: No tietenki, ku tää mun nykyinen avopuoliso pamahti kaverimielessä ensin mun elämään, oli joku semmone, keneen pysty vähän tukeutu, ni tuli sielt jotenki voimaa. En tiä mikä siin tapahtu, mut se vaa anto semmosen fiiliksen, et pysty taas ehkä tekeeki juttuja. Pääs puhumaa ja tota, sen, hänen takiaan mä päädyin tänne, et tuli semmonen moti, et mä lähen taas tekee jotai. Et siin oli tietenki sitäki, ja emmä tiä, ehkä varmaan... vuos sitte vasta alko tulla semmone oma fiilis, et sehän lähti sen jälkeen uudestaan käyntiin se mun ns. alamäki, et mä aloin käyttää uudestaa, et mä olin jonkun aikaa ilman mut sitte vuos sitte, sitte tajus itte uudestaa, et ei täs oo mitää järkee. Ei oo mitää järkee.

(H2)

Huumeiden käytöstään kertonut haastateltava totesi, että tukiverkostojen puute osaltaan myös ajoi hänet sellaiseen kaveriporukkaan, jossa oli mahdollista päästä kokeilemaan huumeita. Hän myös totesi, että ”sählääminen” eli ilmeisesti huumeiden käyttö tapahtui kaverin kanssa. Eli hänen tapauksessaan tukiverkostot johtivat huonolle polulle, mutta myös autoivat sieltä pois. Muissa haastatteluissa tukiverkostot nousivat esille, kun haastateltavat kuvasivat arkeaan. Suurin osa haastateltavista kertoi esimerkiksi asuvansa puolison tai vanhempien kanssa. Haastateltavista lähes kaikki mainitsivat jonkun läheisen joko kertoessaan arjestaan tai kuvaillessaan kouluaikojaan. Eräs haastateltavista antoi erityisen paljon kiitosta äidilleen, joka on ollut aina tärkeänä tukena. Hän mainitsi äitinsä niin kouluaikoja muistellessaan kouluasteeseen katsomatta kuin osana arkeaan-kin.

H: Mm... Tota, tota... Toi on vaikee. No sanotaan niinku että... että, että.... Kyl mä niinku luulen, kyl mä luulen että, että sil valmentaval on varmaan ollu omalle kohdalle yllättävänki iso merkitys. Että niinku, vanhemmilla on ollu tosi iso merkitys. Että, et.... kyl niinkun, kylhän sitä voi sanoo et ilman äitiäni mä en ois ikipäivänä valmistunu logistiikalta, en ikipäivänä. Se ois varmasti jääny kesken.

T: Et äiti on sit tukenu tosi paljon.

H: Juu.

(H7)

6 Luotettavuus

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella työpajatoiminnassa mukana olevien nuorten aikuisten elämänpolkuihin vaikuttaneita syy-seuraussuhteita sekä koulukokemusten merkityksiä nuorten omasta, subjektiivisesta näkökulmasta. Tavoitteenani oli selvittää, millaisia tekijöitä työpajatoimintaan päätyneiden nuorten aikuisten taustalta löytyy ja millaisia merkityksiä he itse antavat näille tekijöille. Erityisen kiinnostunut olin siitä, kuinka koulukokemukset ovat yhteydessä työpajatoimintaan päättymiseen. Kouluaajoille annetaan helposti arkisessa keskustelussa suuriakin merkityksiä ja joskus tuntuu, että kaikki syyt johtavat kouluaikoihin. Halusin siis selvittää, onko tässä lopulta perää. Tarkastelen tutkimukseni luotettavuutta Sarajärven ja Tuomen (2018) listaamien luotettavuustekijöiden pohjalta. Näitä ovat mm. puoleettomuusnäkökulma, tutkimuksen kohde ja tarkoitus, omat sitoumukset tutkijana, aineiston keruu, tutkimuksen tiedonantajat ja heidän yksityisyytensä säilyminen, aineiston analyysi, tutkimuksen luotettavuus sekä raportointi (Sarajärvi & Tuomi, 2018).

Kohderyhmäksi muodostui juuri työpajatoiminnassa mukana olevat nuoret aikuiset, sillä tutkimuksen teoria pohjautuu syrjäytymiseen, ja työpajatoiminnassa mukana olevien henkilöiden elämäntilanne saattaa olla parhaillaan tai on saattanut olla aiemmin syrjäytymisen määritelmiä täyttävä. Halusin tutkimukseen mukaan nimenomaan aikuisia esimerkiksi alle 18-vuotiaiden sijaan, sillä vaikka koulukokemukset ovat saattaneet jo enemmän tai vähemmän aikuisilta unohtuakin, on aikuisen haastateltavan kuitenkin ehkä helpompi muodostaa kokonaiskuva omasta tähänastisesta elämästään ja erilaisista matkan varrella tehdyistä ratkaisuksista sekä niiden seurauksista. Toisaalta kuluneen ajan luoma astelema tuo myös mielenkiintoisen lisän tutkimukseen, sillä asiat jäävät ihmisille hyvin erilaisina mieleen ja haastateltavien muistikuvissa olikin sekä kiinnostavia yhteneväisyyksiä että toisaalta suuriakin eroavaisuuksia. Muistikuvat myös kertonevat paljon siitä, millainen yleistunnelma haastateltavalle on kouluaajoista jäänyt, jolloin yksityiskohtien tarkkuus lienee toissijaista. Totuus saattaa siis loppujen lopuksi hyvinkin olla jotain muuta, kuin mitä haastateltava on kertonut. Tavoitteena ei kuitenkaan ollut niinkään selvittää esimerkiksi haastateltavien saamia tukimuotoja, vaan sitä, millainen käsitys ja tunne heille on jäänyt saamastaan tuesta ja sen riittävydestä. Tutkimuksen kohderyhmä ilmensi melko hyvin pienestä koostaan huolimatta luvussa 2 kuvattuja piirteitä, joita syrjäytymiseen ja työpajatoimintaan osallistumiseen liittyy. Näin ollen voisi todeta, että kohderyhmän valinta onnistui toivotulla tavalla.

Aineiston keruutavaksi muodostui jo varsin varhaisessa vaiheessa teemahaastattelu, sillä tavoitteenani oli saada kuuluville haastateltavien omia näkemyksiä, mutta kuitenkin koskien määrittelemääni aihetta eli työpajatoimintaan johtaneita tekijöitä sekä koulukokemuksia ja näiden kahden mahdollista yhteyttä. Teemahaastattelun rungon loin pohjaten tutkimuskysymyksiini sekä aiempaan omaan tietouteeni syrjäytymisestä ja siihen mahdollisesti johtavista riskitekijöistä. Haastattelurunko keskittyi pitkälti juurikin kouluun liittyviin asioihin, mutta haastatteluista nousi esille myös vapaa-aikaan liittyviä asioita. Tämä oli kiinnostava ja toisaalta myös itselleni hieman odottamaton lopputulos, josta lopulta muodostui aineiston analysoinnin myötä tutkimuksen kantavat teemat.

Minulla ei ollut selkeitä ennakko-odotuksia siitä, millaisia vastauksia tulisin tutkimuskysymyksiini saamaan. Tämän vuoksi muodostinkin tutkimuskysymykset alun perin niin, että saisin edes yhteen kysymyksistä vastauksen, vaikkei koulukokemuksille muodostuisikaan suuria merkityksiä haastateltavien kertomuksissa. Tavoitteenani oli, että ensimmäinen kysymys muodostaisi suurta kuvaa haastateltavien elämänpolusta, kun taas kaksi seuraavaa tarkentaisivat työpajalle päätyamisen syitä kouluun liittyvien kokemusten näkökulmasta. Koen saaneeni tutkimuskysymyksiini monipuolisia sekä kiinnostavia vastauksia, ja yhtä haastattelua lukuun ottamatta jokaisesta haastattelusta löytyi vähintään yhteen tutkimuskysymyksistä selkeitä vastauksia. Haastattelu, josta varsinaisia tutkimuskysymyksiin viittaavia vastauksia ei löytynyt, ilmensi kuitenkin muista haastatteluista löytyneitä koodeja ja näistä muodostuneita teemoja. Näin ollen tämän haastattelun mukana aineistossa pitäminen oli perusteltua, sillä vaikkei tämä haastattelu yksinään olisikaan kantanut, se kuitenkin oli johdonmukainen osa aineistoa kokonaisuutena. Tutkimuskysymyksiin liittyviä vastauksia tulkittaessa on kuitenkin hyvä pitää edelleen mielessä se, että vastaukset ovat täysin subjektiivisia, eikä tarkoituksena ole ollut selvittää esimerkiksi tuen kohdistamisen onnistuneisuutta kouluissa.

Vaikka aineisto ei olekaan järin suuri, seitsemän haastateltavaa, jonkinasteista saturaatiota silti nähdäkseni tapahtui, sillä aineistosta oli kuitenkin mahdollista muodostaa johdonmukaisia koodeja sekä teemoja. Vaikka jokaisen haastateltavan tarina onkin omanlaisensa ja kokemukset yksilöllisiä, löytyi haastateltavien koulupoluista ja -kokemuksista paljon samankaltaisuuksia vaihtelevista taustatekijöistä huolimatta. On myös huomioitava, että kohderyhmäläiset olivat kaikki käyneet ainakin yläkoulun samassa koulussa ja ainakin kolme haastateltavaa olivat käyneet myös ammattikoulua samassa oppilaitoksessa, joskin eri aikoihin. Esimerkiksi tuen tarjoamisessa saattaa olla koulukohtaisia eroja, jolloin eri kouluja käyneiden henkilöiden haastattelu saattaisi tuoda erilaisia näkemyksiä aiheeseen. Suuremmalla tutkimusaineistolla tämä kyettäisiin selvittämään, jolloin

vastauksissa saattaisi ilmetä kiinnostavia eroavaisuuksia. Haastateltavien käymä yläkoulu on myös minulle tuttu koulu, joten minun on ollut tärkeää tutkimusta tehdessäni muistaa pitää omat näkemykseni kyseisestä koulusta erossa analyysistäni. Nähdäkseni onnistuin tässä hyvin, ja kykenin tuottamaan puolueetonta analyysia puhtaasti haastateltavien vastausten perusteella, omat tietoni syrjään siirtäen.

Ottaen huomioon, että kohderyhmä on pienen kaupungin ainoasta työpajasta, koin erityisen tärkeäksi pyrkiä häivyttämään kaikenlaisia haastateltavien tunnistamiseen johtavia seikkoja aineistoista. Tämän takia en kuvannut haastateltavia yksilöittäin, vaan pyrin ennemmin kuvaamaan haastateltavia joukkona luodakseni lukijalle kuvan haastateltavista heidän anonymiteettiään rikkomatta. Kerroin jokaiselle haastateltavalle tutkimukseni tarkoituksesta sekä siitä, että tutkimuksessa ei mainita esimerkiksi nimiä anonymiteetin turvaamiseksi. Olenkin poistanut haastatteluiden litteraateista niin ihmisten kuin paikkojen tai yritystenkin nimiä. Toki jossain määrin haastateltavat ovat heidät entuudestaan tunteville ihmisille tunnistettavissa heidän tarinoidensa yksilöllisyyden vuoksi, mutta tämän vuoksi olenkin pyrkinyt siihen, että en lähtökohtaisesti suoria lainauksia lukuun ottamatta mainitse, mistä haastattelusta on kulloinkin kyse.

Haastateltavat osallistuivat haastatteluihin vapaaehtoisesti ja kaikki suostuivat haastatteluiden nauhoittamiseen. Kävin kertomassa kaikille haastateltaville yhteisesti tutkimuksestani työpajalla paria viikkoa ennen kuin aloitin haastattelut, jolloin jo haastattelutilanteeseen astuttaessa tutkimukseni pääpiirteet olivat haastateltavilla tiedossa. Näin ollen haastattelun alussa ei tullut uutta tietoa, joka olisi voinut vaikuttaa haastateltavan halukkuuteen osallistua tutkimukseen, vaan kaikki oli etukäteen tiedossa. Jos uutta tietoa olisi tullut ja haastateltavan mieli olisi muuttunut, olisi mielestäni ollut läsnä riski, että haastateltava olisi joutunut osittain vasten tahtoaan osallistumaan. Perääntyminen tässä vaiheessa olisi saattanut olla korkean kynnyksen takana. On nähdäkseni tärkeää, että en ole ollut työpajalla töissä enkä ollut muutenkaan entuudestaan tuttu työpajalaisille, sillä näin minua ei nähty jonkin tahon, esimerkiksi koulun tai nuorisotoimen, edustajana. Eräs haastateltavista myös totesi, että vieraalle ihmiselle on helpompi kertoa rehellisesti omista asioistaan kuin tutulle. Myös tämän toteamuksen perusteella koen onnistuneeni näyttäytymään haastateltaville neutraalina tahona.

Tähän raporttiin olen pyrkinyt avaamaan jokaisen työvaiheeni mahdollisimman yksityiskohtaisesti ja läpinäkyvästi. Olen kuvannut tutkimukseni vaiheita seikkaperäisesti sekä kertonut tekemistäni valinnoista. Läpinäkyvyyden takaamiseksi pyrin kuvaamaan myös

niitä asioita, jotka lopulta jäivät varsinaisesta analyysistä pois. Jokainen työvaihe on kuitenkin vaikuttanut lopputulokseen. Analyysini pohjautuu metodikirjallisuuteen, jota olen myös tässä raportissa lyhyesti avannut. Olen käyttänyt tutkimustulosten analysoinnissa paljon suoria lainauksia aineistosta läpinäkyvyyden lisäämiseksi, mutta en kuitenkaan haastateltavien anonymiteetin kustannuksella. Olen analyysissani pyrkinyt pitäytymään siinä, mitä haastateltavat ovat todella sanoneet ja välttänyt tekemästä liian suuria johtopäätöksiä tulkinnoissani. Nähdäkseni olen pysynyt totuudenmukaisena aineistolleni, sillä haluan toteuttaa lupaukseni siitä, että tutkimukseni tuo esille kohderyhmäni oman äänen, eikä vain minun tulkintaani siitä, mikä heidän elämässään on vaikuttanut ja mikä ei. Analyysin puolueettomuuden säilymisen kannalta on ollut myös tärkeää, että en ole tarkastellut aineistoa opettajana, vaan tutkijana.

7 Pohdintaa

7.1 Yhteenveto ja johtopäätökset

Aineistosta muodostamani koodit ja teemat vastasivat kaiken kaikkiaan melko kattavasti tutkimuskysymyksiini. Osa koodeista sai haastateltavien puheessa enemmän painoarvoa kuin toiset, ja vaikka koodeista onkin mainintoja läpi aineiston, haastateltavat eivät kuitenkaan vaikuttaneet kokevan kaikkien koodien selittäneen elämänpolkuaan millään lailla. Kaikki koodit tulevat kuitenkin toistuvasti mainituiksi haastatteluissa, mikä kertonee omaa tarinaansa rivien välissä. Seuraavaksi tarkastelen aineistoani analyysini pohjalta niin, että voin vetää tulokset yhteen vastaten samalla tutkimuskysymyksiini.

7.1.1 Mitä syy-seuraussuhteita nuoret löytävät nykyiselle elämäntilanteelleen?

Selkeitä vastauksia ensimmäiseen tutkimuskysymykseen löytyi yhtä haastattelua lukuun ottamatta jokaisesta haastattelusta. Merkittävimpinä vaikuttajina nähtiin oppimiseen liittyvät haasteet, tukiverkostot, päihteet, koettu kiusaaminen, opettajat sekä kaverit. Myös alan valintaa sivuttiin ensimmäistä tutkimuskysymystä koskien paljon, mutta kukaan haastateltavista ei todennut, että juuri epäonnistunut alavalinta itsessään selittäisi tapahtumien kulkua elämässä. Alavalinta ennemminkin tuntui olevan vain sivuraide syy-seurausketjussa, joka oli kuitenkin lähtenyt liikkeelle jostain muusta tekijästä, ja joka olisi ehkä jatkunut samansuuntaisena, vaikka alavalinta olisikin ollut onnistuneempi. Esimerkiksi eräs haastateltavista oli löytänyt itselleen sopivan alan alkuperäisen tutkinnon suorittamisen jälkeen, mutta oli sittemmin jäänyt työttömäksi tältä alalta ja päätenyt työttömyyden seurauksena työpajalle oppisopimukselle. Toinen haastateltava totesi, että ehkä alun perin onnistuneempi alan valinta olisi edesauttanut sitä, ettei tutkintoon johtanut polku olisi ollut niin pirstaleinen. Hänen kohdallaan sopivan alan löytyminen oli joka tapauksessa johtanut lopulta työttömyyteen, mutta auttanut kuitenkin ymmärtämään, että luovat alat ovat häntä varten. Nyt hän opiskeleekin oppisopimuksella työpajalla luovaa alaa, jolta uskoo myös tulevaisuudessa työllistyvänsä ja ehkä jopa jatkokouluttautuvansa.

Luvussa 2 esiteltyyn Haapakorvan ja kollegoiden (2018) näkemykseen oppilaanohjauksen merkityksestä pohjaten olisi ollut oletettavissa, että alan valinta olisi saanut nuorilta itseltään suurempaakin painoarvoa. Alavalinnasta puhuttiin paljon ja se sisältyi myös haastattelurunkoon, mutta koko aineistosta ei löydy yhtäkään suoraa mainintaa siitä, että haastateltavat olisivat kaivanneet yksilöllisempää tai voimakkaampaa ohjausta erityisesti alan valintaan. Yksi haastateltavista totesi kaivanneensa opettajilta kannustusta sekä kiinnostusten kohteiden pariin ohjaamista, mutta varsinaisesti oppilaanohjausta hänkään ei maininnut. Hän tosin koki, että kiinnostuksen kohteiden pariin ohjaaminen olisi saattanut edistää nopeampaa oikean alan löytymistä.

Oppilaanohjauksesta ei ollut kysymyksiä haastattelurungossa, mutta selkeästikään haastateltavat eivät ole merkittävästi kokeneet, että yksittäinen ammattilainen olisi voinut tukea tai edistää heidän alavalintansa onnistumista jo peruskoulussa. Tämä voinee kertoa esimerkiksi siitä, että oppilaanohjaus on ollut täysin puutteellista, jolloin haastateltavat eivät ole ohjausta osanneet edes kaivata, tai sitten oppilaanohjaus on ollut niin kattavaa, etteivät haastateltavat ehkä koe enempää olleen tehtävissä. Ei kuitenkaan voida olettaa, että haastateltavat osaisivat itse nimetä kaivanneensa juuri oppilaanohjausta, vaan yleinen toteamus kannustuksen tai ohjauksen kaipuusta voisi ehkä osittain olla toteutettavissa myös oppilaanohjauksen keinoin. Esimerkiksi luvussa 2 esiin tullut luovuuden tukeminen (Lehtonen & Lehtonen, 2008) tuli mainituksi myös yhdessä haastateluista, jossa haastateltava nimenomaan olisi toivonut opettajilta kannustusta luovuutta kohti. Tämän tutkimuksen näkökulma painottuu kuitenkin enemmän yleis- ja erityisopetukseen kuin oppilaanohjaukseen, joten oppilaanohjauksen näkökulmasta voisi olla tarvetta lisätutkimukselle.

Haastateltavat eivät yhtä lukuun ottamatta itse maininneet koulumotivaatiota tai koulussa viihtymistä erityisen selittävänä tekijänä nykyiselle elämäntilanteelleen. Kuitenkin on huomioitava, että läpi aineiston löytyy mainintoja heikosta motivaatiosta, joka osaltaan kietoutuu keskeytyneisiin ammattitutkintoihin sekä näin ollen työpajalle päätymiseen. Haastateltavat kuitenkin vaikuttivat kokevan ulkoiset ja itsestään riippumattomat tekijät voimakkaammin selittävinä tekijöinä sen sijaan, että painoarvoa olisi annettu omalle asenteelle koulutyötä tai koulussa käymistä kohtaan. Toisaalta on myös huomioitava, että todennäköisesti hyvin harva kokee olleensa teini-ikäisenä maailman motivoitunein koululainen, vaikka myöhemmällä iällä opiskelu olisikin alkanut kiinnostaa enemmän. Koetun kiusaamisen kuitenkin kerrottiin useasti vaikuttaneen nykyhetkeenkin ja toisaalta aineisto sisälsi mainintoja siitä, kuinka kiusaaminen osaltaan johti heikkoon koulumotivaatioon, joka taas edesauttoi ammattikoulun keskeytymistä. Motivaation merkitykset

haastateltavien näkökulmasta ovat siis varsin mutkikas yhtälö, joka ehkä vaatisi myös lisää tutkimusta.

Myös ulkopuolisuuden tunne selittänee osaltaan elämänpolkua, joka on johtanut mahdollisesti koulutuksen keskeytymiseen ja näin ennemmin tai myöhemmin työpajalle. Koulun kuulumattomuuden tunne lisää Poikkeuksen ym. (2013) ja Kallion ym. (2013) mukaan koulupudokkuuden riskiä ja tämän tutkimuksen aineisto vaikuttaa tukevan tätä ajatusta. Ulkopuolisuuden tunne on myös ollut sitä ilmentäneillä haastateltavilla aikuisuuteenkin seuraava asia, joten jos tämä olisi ollut koulussa toisin, ehkä myös elämänpolku olisi muodostunut hieman erilaiseksi. Kouluarjessa onkin tärkeää muistaa pohtia, miten saada oppilaat kokemaan itsensä osaksi yhteisöä ja pyrkiä löytämään jokaisen oppilaan vahvuuksia, joiden avulla voitaneen ruokkia myös kouluun kuulumisen tunnetta.

7.1.2 Miten nuoret kokevat koulukokemustensa vaikuttaneen elämäänsä?

Aineistossa koettiin koulukokemuksista erityisesti kiusaamiskokemusten sekä opettajien vaikuttaneen myöhempään elämään. Erityisesti kiusaaminen tuntui olevan monen haastateltavan mielessä päällimmäisenä, sillä joka toinen haastateltava mainitsi kiusaamisen melko lailla heti kouluajoista kysyttäessä. On tärkeää kuitenkin huomioida, että kiusaamistakin on monenlaista, eikä kiusaaminen varmastikaan ole ollut samanlaista jokaisella haastateltavista. Yleispäteviä yleistyksiä kiusaamisesta on siis tässä yhteydessä vaarallista muodostaa. Kaikki kiusaamisesta puhuneet haastateltavat eivät myöskään eritelleet kiusaamisen muotoja sen tarkemmin, sillä esimerkiksi vain yksi haastateltava mainitsi kiusaamisen johtaneen väkivaltaisiin yhteenottoihin. Aineiston perusteella jää siis epäselväksi, onko kiusaaminen ollut jokaisen kohdalla vakavaa, vai onko kyse ollut enemmänkin satunnaisesta naljailusta ikätovereiden kesken.

Kiistatonta on kuitenkin se, että jokainen kokee kiusaamisen henkilökohtaisella tavallaan, eikä näin ollen voi sanoa, että vain tietynlainen kiusaaminen olisi nähtävä tässä yhteydessä merkittävänä. Jos kouluajoista on jäänyt päällimmäisenä mieleen kiusaaminen, on se silloin myös tuntunut haastateltavasta merkittävältä ja sille on näin annettava painoarvoa. Kiusaamisesta puhuttaessa ilmeni myös mainintoja siitä, kuinka haastateltavat olisivat toivoneet, että opettajat olisivat puuttuneet asiaan enemmän. Eräs haastateltavista näki kiusaamisessa kuitenkin pienen positiivisenkin pilkahduksen, sillä se on opettanut haastateltavaa omien sanojensa mukaan päästämään toisten sanomisia toisesta korvasta sisään ja toisesta ulos. Hän kuitenkin totesi, että tällainen ”paksu nahka”

myös haastaa sosiaalisissa tilanteissa toimimista, koska hänen tulee helposti puolustautua turhan kärkkäästi väärissä tilanteissa. Se, kuinka paljon tämä on vaikuttanut hänen työpajalle päätymiseensä, jää kuitenkin arvoitukseksi. Voitaneen tästä huolimatta todeta, että sosiaalisissa tilanteissa toimimiseen liittyvät haasteet hankaloittavat oman paikan löytymistä yhteiskunnassa.

Opettajiin liittyviä mainintoja olisi voinut teorian perusteella olettaa löytyvän enemmän. Vaikka jotkut haastateltavista kokivatkin tietyt kokemukset opettajien kanssa erittäin merkityksellisinä ja jonkinlaisia mainintoja löytyi kauttaaltaan aineistosta, eivät esimerkiksi erityisopettajat saaneet minkäänlaista palautetta. Kiinnostavaa on myös se, etteivät JOPO-luokassa opiskelleet kertoneet mitään JOPO-luokkaan siirtymisestä tai siitä, että opiskelumuodon muuttuminen olisi esimerkiksi lisännyt motivaatiota. Voi olla, että merkittävyys olisi näyttäytynyt suurempana, jos kyseessä olisi ollut pitempiaikainen muutos, esimerkiksi kahdeksi vuodeksi yhden vuoden sijaan. Myöskään koulun muita aikuisia, kuten ohjaajia tai oppilashuoltohenkilöstöä, ei mainittu ollenkaan koko aineistossa. Ehkä hieman yllättäen opettajiin liittyvät merkittävät maininnat olivat enimmäkseen negatiivisia. Haastattelut antoivat ymmärtää, että lähinnä negatiiviset kokemukset opettajien kanssa ovat vaikuttaneet elämän kulkuun muutenkin kuin todistuksen numeroina. Positiiviset maininnat ohitettiin nopeammin ja aineistossa olikin vain yksi maininta, jossa suoraan todettiin, että hyväksi koettu opettaja on vaikuttanut merkittävästi haastateltavan elämään. Vaikkei positiivisille opettajiin liittyville kokemuksille muodostunutkaan suuria merkityksiä aineistossa, on kuitenkin huomioitava, että jos kokemukset olisivat olleet huonompia kuin ”kaikki opet oli ihan kivoja”, olisi monen haastateltavan koulupolku edennyt ehkä paljon ei-toivotumpaan suuntaan kuin nyt. Osa haastateltavistahan kuitenkin kävi keskeytyksettä toisten asteen tutkinnon.

Kiusaamista sekä joidenkin haastateltavien kohdalla opettajien merkitystä lukuun ottamatta haastateltavat eivät kuitenkaan vaikuttaneet yleisesti kokevan, että koulukokemukset ovat radikaalisti vaikuttaneet heidän elämäänsä. Painavia syitä löytyi myös vapaa-ajan puolelta, eikä toisaalta koulusta mieleen jääneille kokemuksille annettu suuria merkityksiä. Eräs haastateltavista esimerkiksi olisi toivonut enemmän tukea koulussa, mutta myöhemmin haastattelussa hän kuitenkin totesi, ettei enempi tuki olisi hänen nähdäkseen vaikuttanut muuhun kuin koetuloksiin. Runsaamman tuen toivomus kertoikin siis ehkä enemmän siitä, kuinka hän koki tulleen kohdatuksi koulussa oppimisvaikeutensa kanssa kuin siitä, että hän kokee jääneensä ratkaisevasti paitsi jostain. Tämä puolestaan linkittynee ulkopuolisuuden tunteeseen, jota haastateltava on aineiston perusteella kokenut oppimisvaikeuksiensa vuoksi. Myös yksi opettajille merkitystä antaneista

haastateltavista ilmensi kokeneensa melko voimakastakin ulkopuolisuuden tunnetta koulumaailmassa. Kummallakin näistä haastateltavista ulkopuolisuuden tunne vaikutti seuranneen jossain määrin myös työelämään joko työllistymisen tai työssä suoriutumisen kautta.

Aiempien tutkimustulosten perusteella erityisopetuksen tarpeella ja toisen asteen koulutuksen puuttumisella sekä työttömyydellä on yhteys (Laakso, 2013). Tämänkaltaisen haastattelututkimuksen kautta on ehkä mahdotontakin löytää vastauksia siihen, olisiko jonkinlainen enempi tuki todellisuudessa vaikuttanut haastateltavien elämänpolkuihin. Kuitenkin oppimisvaikeuksistaan paljon puhunut haastateltava vaikutti rakentavan identiteettinsä sen ympärille, että hänellä on ollut suuria haasteita niin koulussa kuin työelämässä suoriutumisessa, ja nämä haasteet ovat suora seuraus oppimisvaikeuksista. Tässä kohtaa pohdittavaksi jääkin, olisiko erityisopettaja kyennyt tukemaan hieman erilaisen minäkäsityksen muotoutumista. Ehkä erityisopettaja olisi pystynyt tukemaan haastateltavaa yksilöllisten vahvuksiensa löytämisessä, jolloin oppimisvaikeudet eivät välttämättä tuntuisi niin keskeiseltä haasteelta sekä määrittelevältä tekijältä elämässä.

7.1.3 Miten nuoret kokevat, että koulussa vaikutettiin tai olisi voitu vaikuttaa heidän nykyiseen tilanteeseensa?

Aineistosta löytyi muutamia mainintoja siitä, miten koulussa on vaikutettu tai olisi voitu vaikuttaa heidän tilanteeseensa. Nämä maininnat olivat luonnollisestikin pitkälti riippuvaisia siitä, mikä kunkin haastateltavan kohdalla oli suurin syy siihen, että he olivat päätyneet osallistumaan työpajatoimintaan. Ne haastateltavat, jotka toivat merkittävimpänä syynä esiin vapaa-aikaan liittyviä tekijöitä, eivät yleisesti ottaen myöskään kokeneet, että koulussa olisi voitu heidän eteensä tarjoamaan tehdä. Kuitenkin huumeita käyttänyt haastateltava totesi, että ehkä hänen elämänsä suunta olisi voitu muuttaa jo koulussa, jos huumeidenkäyttö olisi havaittu ja siihen olisi puututtu ankarasti. Vaikka haastateltava ei itse ole kokenut asiaa niin, että koulussa olisi voitu vaikuttaa, olisi hänen päihteidenkäyttönsä kuitenkin näin ollen voitu edes huomata ammattikoulussa. Haastateltava itse koki kovin kaukaiseksi ajatuksesi sen, että hänet olisi viety suoraan koulusta vieroitukseen. On kuitenkin aiheellista pohtia, olisiko tällainen interventio ollut edes jossain määrin mahdollista toteuttaa ja mikä olisi ollut tilanteen lopputulema, jos edes jonkinlainen interventio olisikin toteutettu, ja vieläpä onnistuneesti. Tämän haastateltavan kohdalla suunnan muutti kuitenkin lopulta elämään löytynyt puoliso. Myös toinen haastateltava

kertoi läheisen ihmisen olleen se merkittävin tekijä, miksi hän ylipäänsä oli valmistunut ammattikoulusta. Tämä tukee Jahnukaisen ja Järvisen (2005) tuloksia.

Tukiverkostojen merkitys syrjäytymisen ehkäisyssä on siis suuri. Tukiverkostojen takaa-minen jokaiselle ei ehkä putoa tehtävänä koulun laariin, mutta koulussakin voi silti olla merkittäviä aikuisia, joiden rooli saattaa olla suurempi kuin oppilas itse on koskaan aja-tellut. Myös tämän tutkimuksen aineistossa oli muutamia mainintoja tärkeistä aikuisista kouluajoilta. Toisaalta aineistosta löytyi myös useita mainintoja siitä, kuinka aikuisen, tässä tapauksessa opettajan, asenne tai toiminta oli jollain lailla vaikuttanut negatiivisesti haastateltavan kouluttautumiseen. Haastateltavista yksi toi myös esille, että olisi kaivan-nut koulussa enemmän kannustusta kiinnostusten kohteidensa pariin. Hän koki, että jos opettajat olisivat katsoneet oppilaita lauman sijaan yksilöinä, olisi joku opettaja ehkä ym-märtänyt koulutehtävien seasta löytyvien piirustusten merkinneen sitä, että juuri tämän oppilaan olisi hyvä päästä piirtämään valinnaiseen kuvataiteeseen tai vapaa-ajalla kuva-taidekouluun. Hän koki niin valinnaisainevalintojensa kuin alavalintojensakin mennen puihin juuri siksi, ettei häntä kukaan kannustanut jatkamaan luovalla tiellä. Hän koki myös, ettei ollut tietoinen yläkoulussa, että kuvataiteenkin kautta voi työllistyä monenlai-sille aloille.

Ehkä jopa hieman yllättäen aineistosta ei löytynyt kuitenkaan enempää mainintoja sille, että epäonnistunutta alan valintaa olisi voitu koulussa ohjata parempaan suuntaan. Tämä havainto kulkee linjassa sen kanssa, ettei alan valintaa myöskään nähty kovin merkittävänä syy-seuraussuhteena. Vain yhdessä haastattelussa haastateltava toteaa, että aloja ennen ammattikoulua kokeilemalla hän olisi ehkä saattanut valita sopivamman alan, mutta hän ei vaikuttanut asiasta kovin vakuuttuneelta. Tämä haastateltava ei opis-kellut joustavan perusopetuksen luokassa, toisin kuin kaksi muuta haastateltavaa. Kui-tenkaan JOPO-luokassakaan opiskelleet eivät onnistuneet valitsemaan suoraan sel-laista alaa, jonka olisivat käyneet loppuun. Toisaalta he eivät myöskään kokeneet alojen jääneen kesken vain siksi, että alavalinta olisi ollut täysin väärä, vaan syyt olivat muualla, kuten siinä, että koettu kiusaaminen oli saanut koulumotivaation varsin alhaiseksi jo en-nen ammattikoulua. Eräs kiusaamista kokenut haastateltava totesikin, että ehkä kiusaa-miseen puuttuminen olisi edistänyt oman polun nopeampaa löytymistä.

Aineistosta löytyi sekalaisia mainintoja siitä, kuinka haastateltavat ovat havainneet rutii-nien olevan yllättävän tärkeitä. Yksi haastateltava mainitsikin peruskoulun tärkeäksi opiksi sen, että yksinkertaisesti tottuu olemaan jossain useita tunteja päivässä, viisi päi-vää viikossa, vaikkei niin motivoisikaan. Muut maininnat aiheesta liittyivät siihen, mitä

työpaja ja siellä työskentely haastateltaville merkitsee. Rutiinien merkitys nousi esiin haastattelurungon ulkopuolelta, joten tähänkin voisi olla kiinnostavaa perehtyä jatkotutkimuksen merkeissä lisää.

7.2 Lopuksi

Yhteyksiä jo olemassa olevaan tutkimustietoon löytyi tästä tutkimuksesta jonkin verran. Erityisesti opettajien sekä tukiverkoston osalta tutkimustulokset vahvistivat ennakkotietoja, mutta toisaalta alan valinta antoi hieman erilaisia tuloksia kuin tutkimuksen teoreettinen tausta olisi voinut antaa olettaa. On kuitenkin muistettava, että kyseessä on haastateltavien omia näkökulmia ja kokemuksia esille tuova tutkimus. Onkin siis kiinnostavaa verrata, kuinka aiempi tutkimustieto sekä kohderyhmän omat näkemykset kohtaavat, ja toisaalta taas eivät kohtaa. Yhteiskunnallisen keskustelun keskiössä on usein koulutus ja sen keskeytyminen, mutta haastateltavat itse eivät vaikuttaneet näkevän sitä niin merkityksellisenä. Oikeastaan haastateltavia ei lopulta tuntunut niinkään harmittavan koulutuksen keskeytyminen, vaan siihen johtaneet syyt sellaisenaan tai työttömyys, joka toki on usein osa koulutuksen keskeytymisen seurausketjua. Yhteiskunnallisesti ajateltuna koulutuksen keskeytymisen ongelmaksi voitaneen lukea kuitenkin myös taloudelliset seuraukset siitä, kun koulutukseen käytetyt verovarot eivät tuotakaan toivotulla aikataululla uutta veronmaksajaa. Ehkä siksi alan valinta saa enemmän huomiota yleisessä keskustelussa kuin kohderyhmän omissa näkemyksissä.

Vaikka kyseessä onkin laadullinen tutkimus, jonka kvantifioiminen ei ole ainakaan tämän kokoisessa aineistossa mielekäästä, on kuitenkin nähdäkseni nostettava esille, että oppimisvaikeuksista mainitsi lähes jokainen haastateltava. Osassa haastatteluista oppimisvaikeudet olivat myös melko kantava teema. Vaikkeivat tämän tutkimuksen tulokset välttämättä vahvistaneetkaan suuntaan tai toiseen luvussa 2 kuvattuja erityisopetuksen mahdollisuuksia vaikuttaa, antoi aineisto paljon pohdittavaa siitä, miten laajalti oppimisvaikeudet lopulta vaikuttavatkaan myös koulun jälkeiseen elämään. Erityisopetuksesta ei ollut kovin merkittäviä mainintoja aineistossa eivätkä haastateltavat antaneet erityisopetuksen saamiselle tai puuttumiselle kovin suurta merkitystä. Tämän kaiken voitaisiin ehkä varovasti tulkita tarkoittavan myös sitä, että tuelle olisi saattanut olla suurempaakin tarvetta haastateltavien joukossa. Kuitenkaan tämänkaltaisessa tutkimuksessa ei ole mahdollista selvittää syitä sille, miksi tukea on tarjottu tai jätetty tarjoamatta. Haastateltavien kokemus asiasta saattaa olla hyvinkin erilainen kuin miten asiat ovat koulussa

työskenteleville aikuisille näyttäytyneet ja muistikuvat saattavat osin olla virheellisiäkin. Tätä olisi kiinnostavaa tutkia lisää toisesta näkökulmasta.

Aineistossa esiintyy erilaisia tapoja puhua oppimisvaikeuksista ja osin myös varsin värikkästä kuvausta oppimisvaikeuksien kylkeen muodostuvasta arjesta. Tätä diskurssia olisi kiinnostavaa tutkia selvittämällä, millaisia eroja mahdollisesti ilmenisi verratessa diskurssia työelämään sijoittuneiden ja työpajatoiminnassa mukana olevien oppimisvaikeuksia omaavien nuorten aikuisten välillä. Erityisopetuksen näkökulmasta tämä olisi kiinnostavaa, koska erityisopettajalla on nähdäkseni mahdollisuuksia vaikuttaa siihen, kuinka nuoret oppivat näkemään oppimisvaikeutensa. Oppimisvaikeuden ei kuitenkaan tarvitse olla elämää rajoittava tekijä, vaan vain yksi osa täysin toimivaa kokonaisuutta. Vertailevaa tutkimusta voisi olla kiinnostavaa tehdä myös toistaen tämä tutkimus, mutta niin, että mukana on verrokkiryhmä työelämään sijoittuneista nuorista aikuisista. Olisi kiinnostavaa selvittää, ovatko esimerkiksi opettajat jääneet eri tavalla työelämään sijoittuneiden nuorten aikuisten mieleen.

Koulun rooli syrjäytymisen ehkäisyssä on olemassa merkittävänä, mikä osaltaan vahvistui tässäkin tutkimuksessa. Haastateltavat eivät ehkä suoraan hakeneet syitä elämäntilanteeseensa koulukokemuksistaan, vaikka usein tuntuu, että keskusteluissa kaikki tiet, ja ehkä myös syytökset, johtavat lopulta koululuokkaan, siellä toimineisiin aikuisiin sekä siihen, mitä olisi pitänyt tehdä toisin. Peruskoulu yhdistää meitä kaikkia peruskoulun käyneitä, jolloin myös mielipiteitä peruskoulusta löytyy varmaankin jokaiselta suomalaiselta. Kuitenkaan kovin tunnelatautuneita kommentteja aineistosta ei lopulta löytynyt kovin montaa, mikä ehkä viittaa siihen, että todellisuudessa koulu on vain yksi jyvänen suuressa hiekkakasassa. Koulun rooli onkin ehkä lopulta tukea muita elämän osa-alueita sekä rakentamisen sijaan enemmänkin tasoitella tietä tulevaisuudelle. Koululla voisi silti olla mahdollisuudet toimia syrjäytymisen prosessin pysäyttäjänä, sillä onhan koulu merkittävä tekijä myös syrjäytymisen prosessimallissa (Jahnukainen, 2001a). Yksi näistä pysäyttävistä tekijöistä voisi olla erityisopetus, mutta myös se, että opettajat ovat tietoisia siitä, mitä kasvavat nuoret tarvitsevat, ja millaiset asiat ehkäisevät riskitekijöiden muodostumista. Näitä asioita ovat osallisuuden vahvistaminen, turvallisten ihmissuhteiden luominen sekä oppimisen tukeminen mahdollisimman yksilöllisesti.

Kuitenkin on tosiasia, että aina asiat eivät mene suunnitellusti, eikä kaikkeen voi kukaan vaikuttaa. Vaikka koulussa kaikki olisikin ollut aina hyvin, on elämä täynnä odottamattomia tapahtumia, jotka voivat määrittää tulevan suunnan hyvinkin radikaalisti. Tämän vuoksi on erityisen tärkeää, että yhteiskunnasta löytyy myös niitä paikkoja, jotka ottavat

vastaan silloin, kun elämä heittelee ihmistä. Työpajan merkitys oli jokaiselle haastateltavista suuri: he kokivat saavansa tukea, ilmapiiri miellytti jokaista ja työpajan tuomat rutiinit arkeen koettiin tärkeiksi. Erään haastateltavan sanoin:

H: Jos mä sanon et tää on turvasatama ni se kuulostaa vähän oudolta.

H: Tai niinku, tiäksä, Kela kiusaa sua sillee et sä et välttämättä tiiä mitä sä haluut tehdä elämällä ja sit ne on sillee hae töitä hae töitä, ni tänne sä niinku tuut tekemään jotain ja niinku pääsee siihen arkeen uudestaan käsiks, minkä sä oot tavallaa kadottanu ku sä oot maannu himassa. Et se niinku auttaa sitä työnhakua sitte ku täällä otetaa sut niinku ihmisenä vastaan, eikä niinku mä veikkaan et Kelassa me ollaa enemmän vaa tilastoja. Nii sitte se auttaa tosi paljon niinku pääsee eteenpäin. Tai niinku tarttuu siihen normaaliin rutiiniin kiinni, et jos normaalisti sä oot himassa ja valvot neljään asti ja heräät joskus päivällä, nii ethän sä niinku, niinku siinä masentuu jo vähitellen.

(H6)

Lähteet

Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3:2, 77-101.

Haapakorva, P., Ristikari, T. & Kiilakoski, T. (2018). Toisten asteen opintojen keskeyttämisen taustatekijöitä. Teoksessa E. Pekkarinen & S. Myllyniemi (toim.) *Opin polut ja pientareet*. [Helsinki]: Valtion nuorisoneuvosto.

Harakkamäki, L. (2008). SYTYKKEEN ja sosiaalialan koulutusohjelman yhteistyö. Teoksessa H. Lehtonen (toim.) *Sytykkeitä syrjäytymisen ehkäisemiseen*. Hämeenlinna: Tampereen yliopisto, opettajankoulutuslaitos, Hämeenlinna.

Hirsjärvi, S., & Hurme, H. (2008). *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Gaudeamus Helsinki University Press.

Jahnukainen, M. (2001a). Social exclusion and dropping out of education. *International Perspectives on Inclusive Education*, 1:1-12.

Jahnukainen, M. (2001b). Erityisluokkaopetuksen tuloksellisuus: retrospektiivinen oppilasnäkökulma. *Kasvatus* 32 (3), 217–228.

Jahnukainen, M. & Järvinen, T. (2005). Risk factors and survival routes: social exclusion as a life-historical phenomenon. *Disability & Society Vol. 20, No. 6, October 2005*, pp. 669–682.

Jyrkämä, J. (1986). Nuoret sivuraiteelle? Nuorisosta, syrjäytymisestä, yhteiskunnasta. Teoksessa A. Mikkola (toim.) *Suomalaista nuorisotutkimusta: Tutkijoiden puheenvuoroja*. Hki: Kansalaiskasvatuksen keskus.

Järvinen, T. & Jahnukainen, M. (2001). Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. Teoksessa M. Suutari (toim.) *Vallattomat marginaalit: Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla*. [Helsinki]: Nuorisotutkimusverkosto.

Kajantie, E., Hovi, P., Eriksson, J., Laivuori, H., Andersson, A. & Räikkönen, K. (2013). Alkaako syrjäytyminen jo kohdussa? Teoksessa J. Reivinen & L. Vähäkylä (toim.) *Ketä kiinnostaa?: Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen*. [Helsinki]: Gaudeamus.

Kallio, K. P., Stenvall, E., Bäcklund, P. & Häkli, J. (2013). Arjen osallisuuden tukeminen syrjäytymisen ehkäisemisen välineenä. Teoksessa J. Reivinen & L. Vähäkylä (toim.) *Ketä kiinnostaa?: Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen*. [Helsinki]: Gaudeamus.

Kivelä, S. & Ahola, S. (2007). *Elämää nivelvaiheissa: Nuorten syrjäytyminen ja sen ehkäisy*. [Turku]: Turun yliopisto, koulutussosiologian tutkimuskeskus.

Kuure, T. (2010). Nuorten työpajatoiminnan vaikuttavuuden arvioinnin ulottuvuudet. Luettu 9.2.2021, https://blogs.helsinki.fi/pajaverkko/files/2010/12/Tutkimusraportti_pajat_lopullinen.pdf

Laakso, K. (2013). Erityisoppilaasta nuoreksi aikuiseksi – peruskoulun erityisopetuksen oppilaiden myöhemmät koulutuspolut ja työurat. *NMI-bulletin*, 2013, Vol. 23, No. 4, 28-40.

Larja, L. & Pyykkönen, T. (2015). Työttömyystilastot tilastoivat eri kohderyhmiä. Tilastokeskuksen verkkosivut. Luettu 3.5.2021, <https://www.tilastokeskus.fi/tietotrendit/artikkelit/2015/tyottomyystilastot-tilastoivat-eri-kohderyhmiä/>

Lehtonen, H. (2008). Itseohjautuvuus tulevaisuusorientaatiota vasten. Teoksessa H. Lehtonen (toim.) *Sytykkeitä syrjäytymisen ehkäisemiseen*. Hämeenlinna: Tampereen yliopisto, opettajankoulutuslaitos, Hämeenlinna.

Lehtonen H. & Lehtonen, H. (2008). Avauksia perusopetuksen yrittäjyyskasvatukseen. Teoksessa H. Lehtonen (toim.) *Sytykkeitä syrjäytymisen ehkäisemiseen*. Hämeenlinna: Tampereen yliopisto, opettajankoulutuslaitos, Hämeenlinna.

Linnakangas, R. & Suikkanen, A. (2004). *Varhainen puuttuminen: Mahdollisuus nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Nuorten työpajatoiminta, Aluehallintoviraston verkkosivut. Luettu 9.2.2021, <https://avi.fi/tietoa-meista/tehtavamme/opetus-ja-kulttuuri/nuorisotoimi/nuorten-tyopaja-toiminta>

Poikkeus, A.-M., Rasku-Puttonen, H., Lerkkanen, M.-K., Kuorelahti, M., Siekkinen, M., Kiuru, N. & Nurmi, J.-E. (2013). Osallistava koulu syrjäytymisen ehkäisijänä. Teoksessa J. Reivinen & L. Vähäkylä (toim.) *Ketä kiinnostaa?: Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen*. [Helsinki]: Gaudeamus.

Reschly, A. L. & Christenson, S. L. (2006). Prediction of Dropout Among Students with Mild Disabilities. A Case for the Inclusion of Student Engagement Variables. *Remedial and Special education Volume 27, Number 5, September/October 2006, 276–292*

Suomen nuorisotyön tilastot, Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto. Luettu 9.2.2021, <https://nuorisotilastot.fi/217/visualisoinnit/nuorten-tyopajatoiminta/>
Taskinen, S. (2001). Mitä tarkoitetaan lasten ja nuorten syrjäytymisellä? Teoksessa S. Taskinen (toim.) *"Huono ennuste ": Mitä on lasten ja nuorten syrjäytyminen?* Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos.). Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Työpajat ja etsivä nuorisotyö, Opetushallituksen verkkosivut. Luettu 9.2.2021, <https://minedu.fi/tyopajat-ja-etsiva-nuorisotyö>

Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 2/2020. *Nuorten työpajatoiminnan vaikuttavuus ja etsivän nuorisotyön resurssit ja tehokkuus*. Luettu 3.5.2021, <https://www.vtv.fi/julkaisut/nuorten-tyopajatoiminnan-vaikuttavuus-ja-etsivan-nuorisotyön-resurssit-ja-tehokkuus/>

Vertanen, I. (2008). Yrittäjyyskasvatus syrjäytymisen ehkäisemisessä. Teoksessa H. Lehtonen (toim.) *Sytykkeitä syrjäytymisen ehkäisemiseen*. Hämeenlinna: Tampereen yliopisto, opettajankoulutuslaitos, Hämeenlinna

Virva-Auvinen, E. (2019). Nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen kouluissa – Kouluun kiinnittyminen suojaavana tekijänä. Kandidaatin tutkielma, Helsingin yliopisto.

JOHDANNON UUTISARTIKKELIT:

<https://yle.fi/uutiset/3-11905262> Luettu 3.5.2021

<https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000006101255.html> Luettu 3.5.2021

<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2020/02/03/ei-toita-opiskelupaikkaa-tai-kavereita-logged-in-antaa-aanen-syrjaan-jatetyille> Luettu 3.5.202

